

OSZK HÍRADÓ

az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XLI. évfolyam – 1998. 11–12. szám

1999. MÁJ. 14.

TARTALOM

KRÓNIKA

- 2 A Tudományos Bizottság üléséről (Illyés Katalin)
- 2 Levél az OSZK által az MTA Könyvtára Keleti Gyűjteményének átadott könyvadományról
- 2 Az MTA Könyvtára Keleti Gyűjteménye köszönő levele az OSZK könyvadományáért
- 3 A „Magyarország képe” című konferencia szervezőinek köszönő levele az OSZK által rendelkezésünkre bocsátott előadóterem használatáért
- 3 Az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai az árvízkárosultakért (I. K.)
- 4 A Magyar Máltai Szeretetszolgálat köszönő levele az árvízkárosultaknak gyűjtött adományokért
- 4 Személyi hírek és változások

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRÓL

- 5 Száz éves a magyar könyvtárosképzés a nemzeti könyvtárban. Emlékezés az Országos Széchényi Könyvtárban 1998. XII. 7. (Csapó Edit)
- 6 A Gyarapítási Osztály belföldi csoportjának értékeesebb beszerzései, 1998.
- 7 A Gyarapítási Osztály külföldi csoportjának értékeesebb beszerzései, 1998.
- 7 Megújult az általános olvasóterem (Horák Mária)
- 8 A godolattól a megvalósulásig. (Emlékezés a „Mappa generalis regni Hungariae...” térkép megszületésének körülményeiről) (Plihal Katalin)
- 11 Dr. Petrich Károly nyilatkozata az OSZK-nak eladott Lipsky János-féle térképhagyatékáról
- 11 Iratok a Mohács előtti időkből. Kéziratgyűjteményt vásárolt az Országos Széchényi Könyvtárnak a Kulturális Örökség Minisztériuma (Vida Barbara)

KIADVÁNYAINKRÓL

- 13 Megjelent az „ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR A MAGYAR NEMZETI KÖNYVTÁR” című kiadvány

KIÁLLÍTÁS

- 14 Képek, gondolatok Madáchhoz. Prudzik József kiállítása a költő születésének 175. évfordulójára (Fogarassy Miklós)
- 15 Nagy Iván: tudós és gyűjtő. Emlékkiállítás halála 100. évfordulójára az OSZK Kézirattárban (Karsay Orsolya)
- 16 Nagy Iván élete (Weeber Tibor)

TÁJÉKOZÓDÁS

- 17 Legország 1997–1998 (Amerikai élménybeszámoló) (Kiss Barbara)
- 22 Olaszországi szakmai kirándulás (Farkas Csilla)

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

- 24 1848 és a sajtó (Batári Gyula)

SAJTÓFIGYELŐ

- 25 Szakmai tanácskozás Vásárhelyen. A könyvtár szociális funkciója
- 26 Amerikai tudományos könyvek
- 26 Régi honfidalok mai vándordíjakoktól. A reformkor és a szabadságharc éneköltészete (d. m.)
- 27 Újabb önálló kiállítás a Vasas Galériában (Kj)
- 27 Április óta nincs vásárlás. A nemzeti bibliotéka a nemzetközi átlag felőlől gazdálkodik (Vida)

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

- 28 Az OSZK Közalkalmazotti Tanácsának közleménye (Juhász András)
- 29 Tájékoztató az OSZK Közalkalmazotti Tanács megválasztásáról és a tanács megalakulásáról (Kéglí Ferenc)
- 29 Könyvadás az OSZK előcsarnokában (Orbán György)

Címlapkép: Madách Imre

A hátsó borítóra az ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR A MAGYAR NEMZETI KÖNYVTÁR című kiadvány képeiből válogattunk

KRÓNIKA

A Tudományos Bizottság üléséről

A Tudományos Bizottság 1998. november 24-én ülést tartott. Elsőként az OSZK Évkönyv késedelmes megjelenésének orvoslásáról tárgyalt. Az a döntés született, hogy az 1994–1998-ig terjedő évek összevontan jelenjenek meg.

A következőkben az OSZK-nak a frankfurti könyvvásáron való megjelenéséről, az 2000. évi kiállítás tervéről, a könyvtár 200 éves évfordulójának megünnepléséről volt szó.

Döntött a bizottság arról, hogy Kégli Ferencet meghívja a Tudományos Bizottságba és az OSZK Évkönyv szerkesztőbizottságába.

1998-ban a tudományos ülészek két időpontban, december 7-én és 14-én lesz.

Illyés Katalin

Levél az OSZK által az MTA Könyvtára Keleti Gyűjteményének átadott könyvadományról

Dr. Apor Éva
osztályvezető asszony,
Magyar Tudományos Akadémia
Keleti Gyűjtemény

Tisztelt Osztályvezető Asszony!

Poprády Géza főigazgató úr már a hétfői, november 23-i tanácskozáson jelképesen egy kötetet átadott az állományunkból kiiktatott Takata T.: Khu Chu Pien című műből a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye részére. Itt küldjük a további 68 kötetet, a teljes művet a későbbi megjelenésű index kötettel együtt, abban a reményben, hogy mű az igazi helyére kerül, ahol valóban hasznossá válik.

Budapest, 1998, XI. 27.

Tisztelettel

*Tóth Józsefné
gyarapítási ovh.*

Az MTA Könyvtára Keleti Gyűjteménye köszönő levele az OSZK könyvadományáért

Poprády Géza főigazgató úr
Országos Széchényi Könyvtár
1827 Budapest

Tisztelt Főigazgató Úr!

Beérkezett Könyvtárunkba az Országos Széchényi Könyvtártól az MTAK Keleti Gyűjteménye számára átadott hatalmas sinológiai munka, Takata T.: Khu Chu Pien című műve, teljes terjedelmében, az index kötettel együtt.

Kérjük Főigazgató urat, fogadja hálás köszönetünket ezért a nemes gesztusért. Egyúttal biztosítani szeretnénk, hogy a részünkre átadott mű a Keleti Gyűjteményben a kutatók rendelkezésére áll és így valóban hasznossá válik a magyar orientalisztika számára.

Budapest, 1998. december 15.

Tisztelettel

Dr. Domsa Károlyné
főigazgató-helyettes
Dr. Apor Éva
osztályvezető,
Keleti Gyűjtemény

A „Magyarország képe” című konferencia szervezőinek köszönő levele az OSZK által rendelkezésünkre bocsátott előadóterem használatáért

Poprády Géza
főigazgató
Országos Széchényi Könyvtár
Fax: 375-6167

Kedves Barátunk!

November 20–21-ei konferenciánk, amelynek céljára kölcsön adtad a VI. emeleti előadótermet, nagy érdeklődést és sikert aratott. Ebben komoly része volt a helyszínnek, amit olyan kedvesen és készséggel rendelkezésünkre bocsátottál. A szép, tágas és elegáns díszterem és a VIII. emeleti kis fogadóterem ideális keretet biztosított a vendégeinkkel folytatott beszélgetések számára.

Ezúton szeretnénk megköszöni az értékes segítséget.

Külön köszönetet kell mondanunk a Széchényi Könyvtár munkatársainak, akik magukénak érezték a konferencia céljait és rendkívül sokat segítettek a munkában: elsősorban dr. Téglási Ágnesnek, Kiss Barbarának és a műszaki szakembereknek.

Végül kiemelt köszönettel tartozunk Kovács Ilonának, aki a Hungarika gyűjteményből egy szép kis kiállítást állított össze a teremben munkatársaival, és az adatbázisunk számítógépes bemutatását is megszervezte.

Budapest, 1998. november 23.

Szeretettel üdvözlő:

Frank Tibor
Hankiss Elemér
Pók Attila
Kardkovács Réka

Az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai az árvízkárosultakért

Az intézmény vezetősége és társadalmi szervezetei gyűjtést indítottak az árvízkárosultak megsegítésére. A felhívásra 117 100,- forint gyűlt össze, mely

összeget a Magyar Máltai Szeretetszolgálatnak küldtük el. Küldeményünket az alábbi levélben nyugtázta a Magyar Máltai Szeretetszolgálat:

Országos Széchényi Könyvtár
Poprády Géza
főigazgató úrnak
Fax: 202-0804

Ezúton szeretném megköszönni az árvízkárosultak nevében is az Intézményük dolgozói által összegyűjtött adományait.

Kérésüknek megfelelően levelem mellékleteként küldök egy kimutatást a december 2-ig Kárpátaljára küldött segélyszállítmányokról.

A beérkezett pénzadományokat az árvíz sújtotta területek lakó- és közös célú (iskola, óvoda, orvosi rendelő) épületeinek újjáépítésére fordítjuk.

Köszönettel és tisztelettel

Budapest, 1998. december 14.

*Tettinger Mária
a Magyar Máltai Szeretetszolgálat
főkönyvelője*

Személyi hírek és változások 1998. november 1–1998. december 31.

Új dolgozóink: Belinszki Gábor ig. szakalk., Könyvek Központi Katalógusa, Galambos Éva ig. szakalk., Kötelesspédány szolg., Hanák Luca ügyvit. alk., Gyártási osztály, Kocsordiné Bodosi Annamária ügyvit. alk., Titkárság, Kollár Tímea ügyvit. alk., Könyvtárközi Kölcs., Mészáros Józsefné könyvtáros, Periodika feld. osztály, Rajos Éva könyvtárosassz., Mikrofilmtár, Sipos Gábor raktáros, Kötelesspédány szolg., Takács Katalin könyvtáros, Retr. bibl. osztály, Vajda Kornél főkönyvt., Főigazgatóság

Eltávoztak a könyvtárból:

- **áthelyezéssel:** Ribáné Bászler Katalin főkönyvtáros, a Periodika feld. osztályról a Kossuth Lajos Közgazdasági Szakközépiskolába.
- **munkaviszonya megszűnt:** Zádor Tamás gazd. ig., Főigazgatóság
- **nyugdíjazással:** Dömötör Lajosné főkönyvtáros, MNB Sajtórep. szerk., Fazekas Andrásné könyvtáros, Könyvfeld. osztály, Fenyves Pál kiseg. alk., Műsz. fenntart. osztály, Geröly Józsefné szakmunkás, Kötészet, Palotás Endréné könyvtáros, Fölőspédány Központ, Orvos Máris könyvtáros, Hung. dok. osztály, Piti László főkönyvtáros, Kötelesspédány szolg., Szepes Gézáné könyvtáros, Periodika Feld. osztály, Németh Jánosné szakmunkás, Nyomdaüzem.

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRÓL

Száz éves a magyar könyvtárosképzés a nemzeti könyvtárban

Emlékezés az Országos Széchényi Könyvtárban, 1998. XII. 7.

Minden korszak neofitái úgy hirdetik meg az újat, hogy meg akarják tagadni a múltat. Ugye emlékszünk még: a „Múltat végképp eltörölni!” Pedig a történelem éppenséggel azt az üzenetet hordozza, a múltat eltörölni nem lehet, csak elhallgatni lehet, esetleg elhazudni, eltorzítani.

Ezzel szemben a tisztesség (?) vagy éppen a tárgyilagosság (?), szóval az a valami, amit humán attitűdnek nevezhetünk, arra figyelmeztet, hogy a múltból okuljunk, Magát becsüli meg, aki nem hagyja feledésbe menni az elődök érdemeit. Magát becsüli meg a könyvtáros szakma, ha emlékezetében őrzi az alapító atyák példamutatását a mesterségbeli tudás megalapozásának intézményesítésében. Száz évvel ezelőtt 1898. július 4-én, Fraknoi Vilmos a Múzeumok és Könyvtárak országos főfelügyelőjének kezdeményezésére Fejérfataky László egyetemi tanár, a Nemzeti könyvtár igazgatójára nyitotta meg az első könyvtáros képző tanfolyamot a nemzeti könyvtár olvasótermében.

Elődeink azt is tudták, hogy a szakma elsajátításának legjobb módja az, ha a képzés könyvtári környezetben történik, abban a „szellemi” műhelyben, ahol a szakma jeles képviselői működnek, hogy ne csak szakmai fortélyokat lessenek el a hallgatók, hanem az emberi példamutatás is szolgálja a hivatásra terelést. Ahol a tanár nemcsak előre megtanulja, átnézi az anyagot, hanem a saját munkájáról, kutatásairól, problémáiról beszélhet leendő kollégáinak. A tanár és tanítvány viszony így szoros kapcsolattá válik, a tanítási-tanulási folyamatban a hangsúly a tanulásra kerül, a folyamat pedig széles folyamattá duzzad. Hogy mennyire átértékelték ezt a gondolatot a századvég nagy könyvtáros – tudós tanárai az az adott éves könyvtári jelentésből is kiolvasható: „A jövőben folytatandó hasonló tanfolyamok kétségtelenül biztosítani fogják a hazai könyvtárügy fejlesztése körül a múzeum könyvtárának azt a vezető szerepet, melyre céljánál és anyagánál fogva hivatott.”

Ennek a gondolatnak szenteltük az 1998. december 7-ei napot, számvetésnek, hogyan teljesítette az száz évvel ezelőtt rárótt feladatot könyvtárunk.

Az elnöki megnyitót Poprády Géza, intézményünk főigazgatója tartotta, aki a rendezvény fővédnöke is volt.

Pályázat és alkalmasság címmel Dr. Somkuti Gabriella arról beszélt, hogy hogyan töltötték be a könyvtári állásokat 1896-ban. Milyen követelményeket állítottak egy leendő könyvtáros elé. Sok érdekes, sokunk számára először hallott eredeti forrásanyag alapján beszélt erről.

Dr. Voit Krisztina a szervezett és intézményes könyvtárosképzés kezdeteit ismertette. Előadásában ismertette és összegezte azokat a kezdeményezéseket, amelyek az intézményes könyvtárosképzés beindulásáig – 1949-es ELTE Bölcsészettudományi Kar egyetemi szintű könyvtárosképzés – történtek. Ezzel azonban egy új fejezet kezdődött a magyar könyvtáros képzés történetében. Ennek megünneplésére 1999-ben kerül nyilván sor.

A három évtizedes képzés nosztalgikus krónikáját Dr. Ferenczy Endrénétől hallottuk. Sok-sok személyes tapasztalat, sok-sok személyes élmény szötte át előadását, hiszen évtizedeken keresztül tanított az OSZK – és mellette természetesen az iskolarendszerű – képzés különböző helyein. Többek között a legendás két és fél éves középfokú szaktanfolyamon is, előadásának középpontjában ez állt.

A könyv- és papírrestaurátor képzésről a képzés „gazdája” Kastaly Beatrix beszélt. Előadását sok szép színes diakép is színesítette.

A könyvtáros, az oktató tapasztalata az Országos Széchényi Könyvtár könyvtáros képzésben betöltött szerepéről címmel nagyon személyes hangú előadásban volt részünk: Papné Dr. Angyal Ágnes, aki egész életében szintén valamilyen szinten oktatott, nagyon szoros kapcsolatot épített ki az OSZK-val, hiszen meghívott előadóként több kurzusunkon is oktatott. A két

és fél éves asszisztensképzés helyéről és szerepéről vallomásszerűen nyilatkozott.

A rendezvényre határon túli könyvtárosokat is hívtunk. Egy-egy előadást hallhattunk: Dr. Csáky Piroskától (Újvidék), Gabriella Zibritovától (Pozsony), valamint Kiss Jenőtől (Sepsiszentgyörgy).

Dr. Csapó Edit az utolsó tíz évről beszélt. Ebben az időszakban négyféle vállalkozásunk volt:

- a Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karával közösen működtettük a human-informatikus másoddiplomás képzést. Végzett hallgatóink száma 42 fő. Természetesen a diplomát a debreceni egyetem adta, a képzés az OSZK-ban folyt.
- létezett az asszisztens iskola
- számítógépes tanfolyamokat szerveztünk
- valamint végeztük a munkaköri szakképzést.

A rendezvényt Poprády Géza főigazgató úr zárta be, baráti beszélgetésre invitálva a résztvevőket. A külföldi

vendégekkel pedig az Operaház Ravel koncertjét élveztük.

A megemlékezés – talán szerénytelenség nélkül mondhatjuk – úgy érezzük fontos esemény volt az Országos Széchényi Könyvtár életében.

Végezetül Wiener – az informatika egyik atyjának – gondolatait szeretném ide idézni. Arról beszélt egyszer egy konferencián, hogy a rengeteg információ, ami az embert napról-napra körülveszi, egyre inkább a bizonytalanság érzését kelti. Megnehezíti döntéseit. És az embernek az a tulajdonsága, hogy nem szereti a bizonytalanságot, a biztos pontokat, a fogódzókat, a Várat” keresi. És ezek a biztos pontok lehetnek jó könyvek, lehetnek fontos emberek, de lehet az a közeg is, ahol az ember a mesteriségét úgy tanulta meg, hogy közben nagyon jól érezte magát. Hát én ebben bízom, hogy ez a VÁR, ez a Széchényi Könyvtár továbbra is biztos pontot jelent azoknak, akik itt tanulnak, akik itt tanultak, vagy akik szakmai kapcsolatba kerültek vele.

Csapó Edit

A Gyarapítási Osztály belföldi csoportjának értékesebb beszerzései, 1998

1. Bányász Jenő: A reklám. Bp., é. n. 1. köt. „Jury” kiadása.
2. Bende Károly: Magyar nyelvvezér. Pest, 1843.
3. Busch, Wilhelm: Schnaben und Schnurren. 22. Aufl. München.
4. Der Englische Jüngling, Aloysius Gonzaga, als ein Muster des frommen Lebens... Pressburg, 1785.
5. Győri Uti és Házi Kalendárium... 1740 esztendőre. Győr.
6. Hadzsics Camill: A mohamedánok házassági, családi és örökösödési joga. Sarajevó, 1887.
7. Egy halálraítélt naplója. Lajos Napoleon titkos emlékirataiból. Debrecen, 1879.
8. Heiszler József: Egyháztörténelmi kézikönyv. 1–2. köt. Sárospatak, 1862–1863.
9. Hirn László: Nagykőrösi fejek. Pécs, 1931.
10. Huizinga J(an): Erasmus. Basel, 1936.
11. Körner, Theodor: Zrinyi. Paderborn é. n. (Schönings Textausgaben).
12. Lichtenstein J(echiel): Eine Bitte an das israelitische Volk. 4. Ausg. London, 1914.
13. Magyar János: Petőfi Sándor. 1–3. köt. Bp. é. n.
14. Mikszáth Kálmán: A keresztmama meséi. Bp., é. n. Légrády.
15. Simrock Karl: Handbuch der deutschen Mythologie... Bonn, 1864.
16. (Takáts Rafael): Toldalék. (Lőrinczi 1794? Szerző) (117), 42 (1) p.
17. Téli szent gyümölcsök az az némely hasznos imádások... Kassa, 1759.
18. Udvari Salamon Manó: A ruhaszabás-mesteriség... Lehrbuch... Pest (1868 után).
19. Vaticinium sibyllinum in calendario Cracoviensi... Budae, 1760.

Az elmúlt öt évben az értékes beszerzések száma jelentősen meghaladta az 1998-as 19-es tételszámot. 1994 és 1998 között ez a szám 33, 40, 31 és 39 volt. Sajnos 1998 áprilisában anyagi nehézségek miatt le kellett állnunk a vétellel. Az év hátralévő kilenc hónapjában elvételre volt módunk alapítványi pénzből vásárolni. Az 1998-ban megrendezett 50 hazai árverésből így 34-en nem vehettünk részt, ami azt jelentette, hogy az árverésre vitt 22 818 tételből 17 108 közül nem válogathattunk.

A Gyarapítási Osztály külföldi csoportjának értékesebb beszerzései, 1998

1. Bari Károly: Winter diary. Poems. San Francisco, 1987.
2. Bibliographisches Handbuch der ethnischen Gruppen Süd-osteuropas. Hrsg: Seewann, G.–Dippold P. München, 1997.
3. Di Cave, Carlo: L'arrivio degli ungheresi in Europa e la conquista della patria. Spoleto, 1995.
4. Forste land som reiste seg mot sovjetdiktaturet: Ungarn. Oslo, 1996.
5. Gielgud, Zita Gordon: Zita. Her story. East Caulfield, 1994.
6. Hajnóczy Péter: Dialogues de ventriloque. Nouvelles. Nantes, 1998.
7. Hamvas Béla: Den nordlige krone. Essayes. København, 1996.
8. Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa. Bd. 5: Ungarn. Hildesheim, 1997.
9. Haslinger, Peter: Hundert Jahre Nachbarschaft. Frankfurt am Main, 1996.
10. Heiligenleben. Legendarium der ungarischen Anjou. Codex Vat. lat. 8541. Faksimile Ausg. Zürich, 1990.
11. Heltai Jenő: Jaguar. (Hanty-Mansijsk) Belyj turavl, 1991.
12. Historisch-Landeskundlicher Atlas von Siebenbürgen: 1992.
13. Ortsnamenbuch. Bearb.: Mittelstrass, Otto von. Heidelberg, 1992.
14. Hunnen und Awaren. Reitervölker aus dem Osten. Eisenstadt, 1996.
15. Humanismus und Renaissance in Ostmitteleuropa vor der Reformation. Köln, 1996.
16. Kantsev, Nikolaj: Musik aus Sphären, ich hör. Gedichte. Sofia, 1996.
17. Koski, August: Hungarian basic curse. New York, 1994.
18. László Magda: Spravotnik materi. Itevsk–Udmurtia, 1998.
19. Lavojsky, Ladislav: Divadlo v Trnave. Bratislava, 1982.
20. Le monde juifs d'hier: 1860–1938. Documents d'Europe Centrale. Vienne, 1991.
21. Maranini, Anna: Filologia fantastica. Bologna, 1994.
22. Perlasca, Giorgio: L'impostore. Bologna, 1997.
23. Petersen, Heinz: Bucheinbände. Graz, 1991.
24. Wildner Dénes: Ortslexikon der ehemaligen Gebiete des historischen Ungarns. Bd. 1–2. München, 1996.

Megújult az általános olvasóterem

Az elmúlt év nyarán három hónapra (1998. július 1-szeptember 30.) bezárt az általános olvasóterem. E három hónap alatt került sor arra a nagyszabású felújítási és átalakítási munkára, melyet az előző évben a történelmi-, irodalmi és hírlapolvasóban végeztek el. Miután a teremben a padlószőnyeg cseréjére került sor, a falak mentén elhelyezkedő polcok könyvanyagán kívül, minden könyvet ki kellett vinni a teremből. Ezek a felújítás időtartamára a lehetőségekhez képest rendjüket megőrizve, számozott ládába kerültek. Mind a szőnyegcsere, mind a villanszerelés, valamint a leválasztás sok porral, piszokkal járó munka, ezért a mi feladatunk volt, hogy könyveinket megvédjük ettől. Ezért a teremben maradó könyveket a műszaki osztály munkatársaival együtt fóliával vontuk be.

Mintegy 500 polcfolyóméter könyvet mozgattunk meg.

Ez volt a munkálatok fizikai, azaz az egyszerűbb része. Akkor kezdődött az igazi munka, mikor a mesterelemek levonultak és átadták az újjávarázsolt olvasótermet, melyben szép, zöld padlószőnyeg és minden asztalhoz olvasólámpa került. Bővítették az aljzatcsatlakozók számát is a majdani számítógépekhez. Az évek során a Mikrofilm-tár kinőtte az olvasótermét, így az általános olvasóteremből választottak le 45 négyzetmétert a bővítéshez.

Szeptember hetedikétől kezdtük el a visszaszámlálást, 3 hét állt rendelkezésünkre a nyitásig. Az olvasóterem teljes szabadpolcos állományát tételes leltárral vettük számba. Közben leltároztunk, átgondol-

tuk a kihelyezett anyagot és jelentős mennyiséget visszaadtunk a raktárnak – melyek elavultak, új kiadásuk született vagy az évek során bebizonyosodott – nem szükséges szabadpolcon tartani, illetve néhány olyan könyvet is visszaküldtünk, melyek különösen értékesek, első kiadások, metszetekkel illusztrált múlt századi kiadványok. Kötészetre küldtük a szakadt, rongyos, elhasznált könyveket, pótoltuk a kitépett, megrongált példányokat.

Mindeközben a hiányzó címkéket újraírtuk valamint kicseréltük a fantomokat és választólapokat.

Ezt a munkát az ÁO [általános olvasótermi] csoportba tartozó 9 kolléga végezte Sonnevend Márta csoportvezető irányításával. A tudományterületeket

felosztaniuk egymás között, tehát ezentúl minden területnek gazdája van, aki beleszólhat a gyarapításba, feldolgoz, címkéz, apaszt – tehát szellemileg és fizikailag gondozza a rábízott területet. Mialatt mi tízen dolgoztunk az olvasóteremben és csak 1-1 beosztásunk volt a tájékoztató szolgálatban – kollégáink helyettesítettek bennünket, átvállalva szolgálatainkat. Végül is közös erőfeszítéssel sikerült az olvasóteremben olyan rendet kialakítani, melyet most már „csak” szinten kell tartani! Október elsején megújult, rendezett, állományában újragondolt, áttekinthető termet vehettek birtokukba az olvasók.

Közös örömünk volt!!!

Horák Mária

A gondolattól a megvalósulásig (Emléklés a „Mappa generalis regni Hungariae...” térkép megszületésének körülményeiről

Az Országos Széchényi Könyvtár és a Lázár-deák Térképészeti Alapítvány szervezésében 1998. december 14-én emléküléssel tisztelegtünk a 200 évvel ezelőtt indult vállalkozás résztvevői előtt.

A meghívóban meghirdetett programot az élet kicsit „átírta”, így sajnos nem hangzott el Papp-Váry Árpád és Gazda István előadása, de az előbbi az Interneten (<http://lazarus.elte.hu>) utolérhető. Reményeink szerint

az előadások anyaga nyomtatásban is megjelenhet, s az így közreadott füzetet Lipszkyre vonatkozó bibliográfiával, valamint 1997 októberében előkerült térképgyűjteményének leírásával is bővíteni tudjuk.

Hasonlóképpen közreadásra kerülhet a „Mappa generalis regni Hungariae” térkép metszőiről készített tanulmány, valamint a szóban forgó mappa vetületének elemzése is.

Lipszky János Magyarország-térképének készítéstörténete 1798-1810

Mikoviny Sámuel a XVIII. első felének nagy formátumú magyar kartográfusa **Bél Mátyáshoz** írt „**Epistola**”-jában foglalta össze az ideális térképésztesztés alapelveit, amelyek a következők.

- I. Asztronómiai,
- II. Geometriai,
- III. Magnetikus,
- IV. Hidrográfiai.

Terveinek valóra váltása – az egész ország felmérése – korai halála, valamint a korabeli gazdasági-társadalmi viszonyok miatt befejezetlen maradt, a néhány vármegyéről készített térképével méltán vívta ki **Mi-**

koviny Sámuel a kortársak és a késői utódok őszinte elismerését.

Alig több, mint fél évszázad múltával **Lipszky János** hasonlóképpen megfogalmazta a maga ideáját egy tökéletes Magyarország-térkép készítésének módjáról. Egykori katonai előjárójához Festetics Györgyhöz írt levelében ez olvasható. „...*Valóban szégyen hazánkra nézve, hogy ez oly szép és érdekes országról jó térképek készítésében annyira visszamaradtunk, hogy még csak pontos trigonometriai mérést sem tudunk felmutatni országunkról, még kevésbé asztronómiai. Még az udvari haditanács térképei, és az anno 1785-ben elkészített Magyarország-térkép sem asztronómiai alapokon nyugszik, pedig bizonyított, hogy a leg-*

jobb trigonometriai mérések ellenére is egy ilyen nagyméretű ország, mint Magyarország hiteles geometriai feltérképezése a szomszédos területekkel együttvéve lehetetlen asztronómiai segítség nélkül. ... A világnak egyetlen országáról sem annyira nehéz általánosan használható térképet szolgáltatni, mint Magyarországról, nagy részben a nemzetiségek sokrétősége miatt, melyeknek mindegyike szinte másik, gyakran a többitől teljesen különböző nomenklatúrát használ, mégpedig úgy, hogy rengeteg olyan helység fordul elő, melyek négy, minden egyes nyelvben teljesen különböző nevet viselnek; azért, hogy ezt a problémát megoldjam, úgy döntöttem, hogy a helységeket a térképen az ott élők uralkodó nyelve szerint nevezem meg, és a kényelmes keresés kedvéért egy betűrendes névmutatót csatolok a királyságban található összes helységről, birtokról, kastélyról stb., azonban mindig utalással a térképen található nomenklatúrára...

Lipszky tervének támogatásához megkapott minden segítséget, hogy az ne csak álom legyen, hanem valósággá válhasson. A Magyar Kancellária a tervet a király elé az alábbi megjegyzéssel továbbította: „...a Királyság pontos térképének hasznosságát a készséges Udvari Kancellária is elismeri, és evégett, jöllehet a néhai császár és király **II. József** dicső uralkodása idején a Királyság pontos térképének elkészítése körül történtek lépések, sőt el is rendeltetett, hogy egy ilyen már kidolgozott művet az akkori kerületi geometrák a vármegyei geometrákkal együttműködve ellenőrizzenek és az elkészült részt javítsák ki, mivel mindazonáltal bármiféle ilyen születésű munka az előrebocsátott tárgyak megelőző elrendezése nélkül mindig szükségeltetne valamint elkészüléséhez, az Őfelségének betérjesztett javaslatban az udvari kancellária azért határozottan hozzájárul ahhoz, hogy **Bogdanich Dániel** kiküldésének költségeit, mivelhogy az előbb említett objectumoknak a pontos elrendezése az előmozdítandó tudományokra irányul, és ily módon a térkép más közhasznok mellett az oktatási intézmények hasznát is szolgálhatja majd, a tanulmányi alap költségén elvégzendőnek gondolja. ...” ... „a Kancellária véleményét jóváhagyom, azzal a rendelkezéssel, hogy az az összeg, amely az elvégzendő csillagászati-földrajzi előkészületi munkákhoz szükségesnek látszik, a tanulmányi alaphól fizetessék ki. **Ferenc**”

A munkálatok menetrendje az alábbiak szerint alakult:

1798. október 19-én az uralkodó jóváhagyásával ellátott beadványt a **Magyar Kancellária** visszaküldte a **Helytartótanácsnak**, amely továbbiakban szer-

vezte és bonyolította e munkálatok során a levelezést a vármegyékkel és más hivatalokkal.

1798. november 6-án az uralkodó döntéséről tájékoztatták a pesti egyetem tanácsát.

1798. november 23-án határozat született a jövődő térkép példányszámát és privilégiumát illetően. (Az egyetemek és akadémiák számára összesen 88 teljes példányt szállított **Lipszky**, bizonyára abból kaptak a középiskolák is.)

1798. december 16-án **Bogdanich Dániel** útnak indul, hogy expedíciója első állomáshelyén – Fiume – méréssorozatát megkezdje.

1799. július 23-án jelent meg az a rendelet, amelyben a vármegyéket a reájuk vonatkozó térképvázlat és névjegyzék kijavítására szólították fel.

1799. augusztus 5-én, szeptember 7-én illetve 9-én postázták az akkori Magyar királyság 50 megyéje, illetve kerülete számára **Lipszky** által összeállított térképeket és névjegyzékeket.

1804. október végén jelent meg a „**Mappa generalis regni Hungariae ...**” című térkép első szelvénye (VIII.), míg a legutolsó 1808. december 3-án (IX.) látta meg a napvilágot.

1808-ban került az olvasók kezébe a „**Repertorium locorum ...**”.

1810-ben jelent meg a „**Tabula generalis regni Hungariae ...**” című ún. „kistércék”.

Lipszky a nevével fémjelzett térképekkel nemcsak a hazai tudománykedvelő közönség őszinte csodálatát vívta ki, de hatása jelentős volt az európai kartográfiaira is.

Kiváló segítőin keresztül e művek születésének szinte minden pillanata tökéletesen nyomon követhető, a korabeli tudományos sajtóban közölt rövidebb-hosszabb hírek felkeltették, utóbb pedig ébren tartották irántuk a figyelmet és az érdeklődést. Így már nem is meglepő, hogy a három műből álló (**Mappa generalis regni Hungariae...**, **Repertorium locorum ...**, illetve a **Tabula generalis regni Hungariae ...**) kiadvány elkészítése és forgalmazása – a korra egyáltalán nem jellemzően –, a benne résztvevőknek komoly üzleti sikert eredményezett!

Amíg a „**Mappa generalis regni Hungariae ...**” készülésének történéseiről – ahogy azt már említettük igen sok ismeret maradt ránk – ismeretlenek voltak számunkra az azokban emlegetett térképi források és segédletek. Az elmúlt esztendő (1997) októberében egy nem várt és már nem is remélt tudománytörténeti fordulatnak lehettünk részesei és boldog tanúi. Egy budapesti antikvárium kéziratossal térképeket ajánlott fel vételre az Országos Széchényi Könyvtárnak. Az anyag

megtekintése után derült arra fény, hogy közülük 62 mű eredetileg a „Mappa generalis regni Hungariae ...” című térkép előmunkálataihoz készült, közöttük 37 lap Lipszky János keze munkája volt egykoron. Valamint arról is megbizonyosodhattunk, hogy e 62 kéziratost mappa eredetileg az elveszettnek vélt Lipszky-féle térképgyűjtemény részét képezte. (Szerencsére a gyűjteménynek az a része került elő, amely Lipszky térképészeti munkásságában meghatározó szereppel bírt, hisz a hagyatéki perekben hol 680, hol pedig 750 mapát említettek!)

Utóbb arról is tudomást szereztünk, hogy a fenti anyaggal együtt még további 13 nyomtatott megyetérkép is eladásra került. Vizsgálataink során bizonyítékot találtunk arra, hogy eredetileg azok is a Lipszky-féle gyűjteményhez tartoztak.

Szerencsénkre a térképek utolsó tulajdonosa nem tudta eltüntetni annak a könyvtárnak a bélyegzőjét (Bibliotheca Hedervariana), ahol e műveket egykoron őrizték.

Utóbb megint a szerencse segített bennünket, mert a hédervári könyvtár kézzel írott katalógusa úgyszintén az elmúlt évben bukkant fel. E katalógus bevezetőjéből megtudhattuk, hogy a hédervári könyvtár nagy része 1875. augusztus 20-án egy nyári villámcsapástól elpusztult. A tűzvész után megmaradt művek között az 1926-os leltárkönyv adatai szerint még 309 Lipszky kéziratost térkép volt. Amit egy természeti katasztrófa nem tudott elpusztítani, az megtette az 1945-ös viláégés, amelynek nyomán az egykor ritkaságokban bővelkedő gazdag főúri könyvtár sorsársaihoz hasonlóan az „ebeké lett”. (Ismereteink szerint e térképeket a környékbeliektől vásárolta meg egy gyűjtő, az ő örökösei ajánlották fel eladásra az elmúlt esztendőben a számunkra oly becses ritkaságokat.)

E napjainkra ismertté vált 75 nyomtatott és kéziratost térkép segítségével feltárul előttünk a Lipszky-féle térképgyűjtemény felépítése és forrása.

A számozások alapján arra kell következtetnünk, hogy Lipszky a nála lévő térképeket élete végén rendezte, s látta el sorszámokkal. A számok szerint a rendezés alapja a korabeli vármegyék, illetve földrajzi nevek latin nevének betűrendje volt. Így Bars megye e térképek között például a 21-es számot, Békés 36-

ost, a kéziratost Zala térkép közül az egyik 161-est, a nyomtatott pedig 162-es számot kapta.

Hogyan és milyen úton kerültek e térképek Lipszkyhez?

1. Leveléből tudjuk, hogy gyűjtött térképeket, ezek közé sorolhatók a most előkerült anyagban előforduló térképek közül Mikovinyi Sámuel munkái Túróc, Zólyom és Bars vármegyékről.

2. A „Mappa generalis regni Hungariae” szerkesztésének előmunkálataihoz általa készített kéziratost térképek, amelyeket a megyék „inzsellérei” javítottak ki, s küldtek vissza.

3. A fenti munkákhoz kapcsolódóan a vármegyei mérnököktől beküldött új megyetérképek, amelyek között nyomtatásban közreadottak is voltak.

Az általa készített vármegyetérképek, illetve az azok helyébe küldött új térképek a vármegyéktől eredetileg – a korabeli hivatali eljárás rendje szerint – a Helytartótanácsához futottak be. Az oda visszaérkezett térképeket a hivatalnokok a kísérő iratról leválasztva korabeli szóhasználattal élve „brevi manu” azaz rövid úton Lipszkyhez küldték el. Ő a „Mappa generalis regni Hungariae” szerkesztésének befejeztével nem küldte vissza azokat a Helytartótanácsához, sőt utóbb gyűjteményébe tartozónak tekintette őket.

4. Vélhetően valamely katonai hivataltól kerülhetett Lipszky kezébe az a 35 lapból álló topográfiai térképsorozat, amelyet utóbb ő gyűjteményébe 544-es számon sorolt be. (Talán a már említett huszárezred parancsnoksága éppen e művet kívánta Lipszky János halála után visszakapni.)

Feltételezéseink szerint – ahogy arra a napjainkban felbukkant 75 kéziratost és nyomtatott térkép számozása alapján következtetni lehet –, a teljes Lipszky-féle térképgyűjtemény kerülhetett eredetileg a Bibliotheca Hedervariana-ba, hogy a még hiányzó Lipszky-kéziratok egyszer előkerülnek, vagy sem csak remélni tudjuk.

E kiállítással látogatóinkat – a korabeli térképek, mérőeszközök iratok, illetve a megjelent hírek fontosabb részleteinek közreadásával –, egy különleges „időutazásra” szeretnénk invitálni.

Plihál Katalin

Dr. Petrich Károly nyilatkozata az OSZK-nak eladott Lipszky János-féle térképhagyatékról

Ami a szóban forgó térképeket illeti, lehet – sőt ez az Emlékkülésen is elhangzott –, hogy a volt Héder-váry-gyűjteményből kerülhettek „forgalomba”, mert ennek lehetőségét még Bátyámtól is hallottam említeni. De arra, hogy Apám közvetlenül kitől vehette (vagy cserélte?) már aligha fog fény derülni.

Sajnos a gyűjtemény nagyobb része, mely Apám Eötvös-téri volt üzletének udvari helyiségeiben volt elhelyezve, az ostrom alatt teljesen elpusztult – töredékei akkori bombasérült lakásunkban is csak szerencsével kerültek el a megsemmisülést. Apánk halála után (1962) azt is megosztottuk egymás között, és a térképek mint „műszaki” érdeklődésűnek, hozám kerültek. Bár eredeti mivoltukat akkor persze nem ismertem fel, de gondoltam, hogy mint kéziratos hazai térképek, bizonyára becses lapok lehetnek. Mint gyűjteménynek bővítésére nem is gondoltam, de mint szeretett Apám hagyatékát őriztem és tartogattam őket – az igazat megvallva, nem is túl gyakran gondolva rájuk – vagy három évtizeden át.

Végül is – mivel a családban senki sincs, akit szakmailag érdekelne, a sírba pedig úgysem vihetem – a múlt évben jutottam arra az elhatározásra, hogy túladok rajtuk. Úgy gondoltam, inkább egy aukciós házon keresztül próbálom értékesíteni, mert saj-

náltam volna, ha érdektelenek kezébe kerülnek. Tudva azt, hogy árverések alkalmával a hazai közintézmények is képviselni szokták magukat, abban reménykedtem, hogy így talán inkább méltó helyre kerülnek. És valóban, az Ex Libris Antikvárium még az aukció előtt értesített, hogy a Széchényi Könyvtár érdeklődik a térképek iránt. Rögtön kértem, hogy vegyék ki az árverési listából és csak a Széchényi Könyvtár adjon rá ajánlatot.

A szóban forgó térképek zöme, mint arról a „Lipszky János emlékkülésen” elhangzott előadásokból is értesülhettünk, a L. J. által szerkesztett „Mappa generalis regni Hungariae...” szerkesztésének az előmunkálataihoz szolgáltak forrásul, sajnos valamennyinek csak 2/3-a, a többi még valahol lappanghat – lehet, hogy már régen külföldön, ki tudja?

Szívből örülök, hogy ezek a térképek, mint a hazai kartográfiaának oly becses relikviái a legilletékesebb és legméltóbb helyre kerültek, és bár csak áttételesen, de szegény jó Apám bibliofil érdemének is emléket állítanak.

Remélem, hogy e néhány sorral szolgálatára lehettem.

Tisztelettel
Dr. Petrich Károly

Iratok a Mohács előtti időkből

Kéziratgyűjteményt vásárolt az Országos Széchényi Könyvtárnak a Kulturális Örökség Minisztériuma

A könyvtáraknak és levéltáraknak egyre kevesebb a pénzük, hogy állományukat – vásárlás útján – antikvár beszerzésekkel gazdagítsák. Pedig sokszor komoly nemzeti, történelmi, irodalmi és tudományos értékek tűnhetnek így el évtizedekre vagy örökre jobb esetben hazai, rosszabb esetben külföldi magángyűjtőknél. Egy-egy különleges, korábban ismeretlen antikvár dokumentum felbukkanása nem ritka jelenség a magyar piacon, annál ritkább azonban, hogy egy-

szerre nagyobb tétel – egyben – „kerül kalapács alá”. Ezért is kiemelkedő jelentőségű, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma kétszázegy tétel tartalmazó kéziratgyűjteményt vásárolt meg 12 265 000 forintért a Központi Antikváriumtól az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) és a Magyar Országos Levéltár számára. A kéziratgyűjteményt (pontosan öt-öt darabját a könyvtár, illetve a levéltár javaslatára) ma délben adja át – jelképesen – *Hámo-*

ri József, a nemzeti kulturális örökség minisztere Várhegyi Attila politikai és Próhla Gergely közigazgatási államtitkár jelenlétében Poprády Gézának, az OSZK főigazgatójának és Gecsényi Lajosnak, a Magyar Országos Levéltár főigazgatójának Budapesten, a Széchényi Könyvtárban.

A kéziratgyűjteményről az idén október végén küldött katalógust a Központi Antikvárium a nemzeti levéltárba és könyvtárba – mintegy felajánlva a két intézménynek az értékes dokumentumok megvásárlását. Erre azonban sem a könyvtárnak, sem pedig a levéltárnak nem volt lehetősége, ráadásul a szakértők úgy foglaltak állást, hogy a gyűjteményből válogatni nem lehet, hanem teljes egészében nemzeti közgyűjteményben kell a kutatók számára hozzáférhetővé tenni. Poprády Géza és Gecsényi Lajos ezt követően fordult levélben Hámori Józsefhez a minisztérium segítségét kérve. A több mint kétszáz darabos kéziratgyűjteményben az elmúlt ötven soha fel nem bukkant értékes, tudományos jellegű dokumentumok találhatóak, ezért döntött úgy a minisztérium, hogy a teljes kollekciónak megvásárolja és védetté nyilvánítja.

A levéltári és könyvtári törvény alapján az intézményi gyűjtőkörök megfelelően „osztozhatnak” a dokumentumokon: az írói kéziratokat, a magánjellegű iratokat, leveleket, a kollekción az azon darabjait, amelyek nem számítanak hivatalos okiratnak a nemzeti bibliotéka őrzi majd, míg a hivatalos oklevelek és okiratok az Országos Levéltárban találnak otthonra. Egyelőre azonban nem lehet pontosan tudni, hány kézirat kerül az Országos Levéltárba és hányat kap meg a Széchényi Könyvtár, mert akadnak a dokumentumok között „határesetek”, mint például egy volt miniszter magánlevele. Mindenesetre szám szerint több köztük a nem hivatalos irat, amelyek a nemzeti könyvtár gyűjteményét gyarapítják majd, mondta el kérdésünkre Poprády Géza.

Rengeteg, az előzetes felmérések szerint a teljes gyűjtemény negyede-harmada 1526 előtt kelt okirat és oklevél, mondta el kérdésünkre Tóth Béla, a Magyar Országos Levéltár főigazgató-helyettese. Ezek a legértékesebb darabok az Országos Levéltár számára (és Magyarország közgyűjteményeiben fellelhető összes ilyen dokumentumról jegyzékkel rendelkeznek), hiszen köztük sok az új, eddig teljesen ismeretlen darab. Páratlan értékű többek között *Károly Róbert* özvegyének, *Erzsébet* királynénak az 1300-as évek második feléből származó latin nyelvű oklevele,

de ugyancsak különleges Mátyás királynak az az oklevele, amelyet – és csak kevés ehhez hasonló maradt fenn – Janus Pannonius látott el kézjeggyével. A kéziratgyűjteményben találjuk *Esterházy Károly Napóleon* haláláról és ezzel kapcsolatos gondolatairól, érzéseiről tudósító levelét, valamint *IV. Károly* király saját keze által írt lemondólevelét, amiből ugyan több példány is ismert, ám az új szerzemény érdekessége, hogy *Apponyi* Albert kézírásával erősíti meg, hogy azt valóban maga a király vetette papírra.

Az előreláthatólag a Széchényi Könyvtár állományát gyarapító kéziratok között van sok egyéb mellett *Kosztolányi* Dezső szintén saját kezű, zöld tintával *Vikár* Bélához írt levele, *Ady* Endrének egy, *Mme Kabosh*hoz, a *Budapesti Napló* szerkesztőjének a feleségéhez Párizsból írt képeslapja. *Mikszáth* Kálmán volt és leendő feleségéhez, *Mauks* Ilonához szóló egyik levelét is megtaláljuk a kollekción: „...a maga kedvéért a életemet is szívesen áldozom fel ... Meg lehet győződve, hogy senki se lenne boldogabb, mintha már ma is maga ülne mellettem és főzné a teámat...” – írja a nagy anekdotázó, amikor másodszor is megkérte *Mauks* Ilona kezét. (*Mikszáth* ugyanis korábban megszöktette főnöke lányát, és titokban felségül vette, ám mivel csekély írói keresetéből nem tudtak megélni, elváltak. Majd, a jó palócok és a Tót atyafiak sikere után, újra nőül vette *Mikszáth* *Mauks* Ilonát.) *Nagy* Lászlónak pályatársáról, *Vas* Istvánról készült és neki dedikált akvarellje is a kéziratgyűjteményben található. Az eredetileg festőnek indult költő a szigligeti alkotóházban festette ezt a „komoly” portrét „*Vas Pistáról*”, és jegyzé nagy szeretettel mint *N. Lacika*, 1953-ban.

A kollekción Széchényi Könyvtárba kerülő darabjai természetesen az intézmény kéziratárában kapnak helyet, megkezdődik a tudományos áttekintése, ám ez idő alatt is hozzáférhető a kutatók számára, mondta Poprády Géza. A levéltári tulajdonba jutó kéziratok feldolgozása néhány hónapot vesz igénybe, ezeket is kézbe vehetik az adott tudományterületek művelői. Sőt, tette hozzá a főigazgató-helyettes, miután valamennyi, 1526 előtti kéziratot feltették már az Internetre és a legújabb darabokkal is megteszik ugyanezt, a világon bárhol megtekinthetik a kutatók ezen páratlan dokumentumok bármelyikét.

Vida Barbara
Magyar Nemzet, 1998. dec. 19.

KIADVÁNYAINKRÓL

Megjelent az „ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR A MAGYAR NEMZETI KÖNYVTÁR” című kiadvány

A közelmúltban megjelent kiadvány ismertetése céljából az alábbiakban közöljük Poprády Géza főigazgató úrnak a könyv elején olvasható „Köszöntő”-jét, majd ezt követően a tartalomjegyzéket:

k ö s z ö n t ő

Az Országos Széchényi Könyvtár Magyarország nemzeti könyvtára. Fő feladatunk a magyar és magyar vonatkozó írott kulturális örökség gyűjtése, feldolgozása, megőrzése és hozzáférhetővé tétele a kéziratos kódektől a nyomtatott dokumentumokon keresztül az elektronikus kiadványokig. Talán nem szerénytelenség a részünkről, ha azt mondjuk, hogy az Országos Széchényi Könyvtár a nemzet emlékezete, és mint ilyen minden Magyarországon és az országhatárokon kívül élő magyar ember közös kincse, s egyszersmind az európai- és világkultúra szerves, azt színesítő, gazdagító része.

Kiadványunkkal erről a gazdag gyűjteményről és az ezen alapuló szolgáltatásainkról szeretnénk tájékoztatni olvasóinkat, a magyar nemzeti könyvtár iránt érdeklődőket.

Tisztelettel ajánlom nekik a könyvet.

Poprády Géza
főigazgató

t a r t a l o m

Köszöntő	5	• Térképtár	26	• Retrospektív bibliográfiák	39
Történeti áttekintés	6	• Színháztörténeti tár	28	• Köteleispéldány szolgálat	39
• 1802-1867	6	• Kortörténeti különgyűjtemény	30	• Nemzetközi csereszolgálat	39
• 1867-1949	7	• Történeti interjúk videotára	31	• Központi katalógusok	40
• 1949-1985	8	• Magyar Mozgóképkincs Megismeretéseért Alapítvány	31	• Könyvek központi katalógusa	40
• 1985-től	9	Állományvédelem	32	• Külföldi folyóiratok központi katalógusa	40
Gyűjtemények	10	• Mikrofilm-tár	32	• Könyvtárközi kölcsönzés	41
Törzsgyűjtemény	10	• Kötetset	33	• Fölőspéldány központ	41
• Könyvek gyűjteménye	10	• Konzerválás, restaurálás	33	Nemzetközi kapcsolatok	42
• Hírlapok és folyóiratok gyűjteménye	14	Számítógépes fejlesztés	35	Könyvtári Intézet	43
Külsőgyűjtemények	16	Országos könyvtári szolgáltatások	37	• Könyvtártudományi szakkönyvtár	44
• Régi nyomtatványok tára	16	• Nemzeti bibliográfiai tevékenység	37	Az Országos Széchényi Könyvtár múzeuma	45
• Kézirattár	19	• A magyar nemzeti bibliográfia rendszere	37		
• Plakát- és aprónyomtatványtár	23				
• Zeneműtár	24				

Végül közöljük, hogy a kiadvány szerkesztésében közreműködött: Bátonyi Viola, Illy Márta, Kégli Ferenc, Kiss Barbara, Nagy Zoltán, Téglási Ágnes és Zseli Lászlóné. A fényképeket Néninger Géza készítette. A grafikai tervezés Medve Zsuzsa munkája. Felelős kiadó Poprády Géza főigazgató. A színvonalas összeállítás a gyomai Kner Nyomda Rt-ben készült, a nyomda alapításának 116. esztendejében.

KIÁLLÍTÁS

Képek, gondolatok Madách-hoz

Prudzik József kiállítása a költő születésének 175. évfordulójára

Madách Imre drámai jelleme, sorsa és Tragédiája – mely mint csillag, valamely nova születésének erupciója ragyogott fel egykor a magyar élet éjjelén – ihlető példa és jelkép sok-sok magyar költő számára. A drámaköltő alakját, fő műve eszméit, „színeit” és

szellemisségét megidéző versírók száz évnél több ideje lelnék belőle ismételten új lelki, bölcséleti (disz)pozíciókra. Hogy e nézőpontokból ismételten lángra kaphasson a Madách-látomás és kérdések, kétségek lámpásai gyúljanak. Költészetünk mintegy továbbírja

„Az ember tragédiájá”-t – egyetemes, magyar és személyes vetületekben.

Madách és a képírók művészete: e nexusnak is legalább ekkora és párhuzamos a szellemi, műtörténeti históriája. Sőt, nagyobb is talán, ugyanis a költőtől műkedvelő kedvében született rajzokat, portrékat, tájképeket ismerünk; korán elhunyt öccse, Pál ugyancsak amatőr festő volt és tájképeket állított ki a Pesti Műegyletben. A nagy Madách-mű ábrázoló megidézéseinek élén ott állnak egy igen nagy művész, Zichy Mihály grafikái. Nem véletlenül: kettejük társadalmi státusa, lelki diszpozíciója, az egyetemes, tragikus és filozofikus víziók iránti vonzalma jó néhány tekintetben rokon. És azóta is hány, de hány magyar ecset, metszőtű, irón, véső vetítette képsíkba vagy szobortérbe, Ádámot, Évát, Lucifert vagy az alsósztrigovai magányban töprengőt!

Przudzik József olajfestményei és grafikai lapjai ezt a nagy irodalmi és képzőművészeti tradíciót öltik egymásba és viszik tovább. Sajátos módon; a bölcselertet, a modern élettragédiáira fogékony képalkotó művész ezekben az alkotásokban versolvasó, versértelmező is. Nem agyszerűen illusztrációkat kapunk, hanem a reflexivitás többféle metszetét. A Tragédia és a magyar Madách-versek egy-egy részletét a mai

művész egyéni értelmezéssel képben, képileg gondolja tovább és jeleníti meg. Avagy Madáchot és Zichyt közös képtérbe hozza, ikerhommage-t alkotva. Sőt, hogy a referenciák még összetettebbek legyenek, a falanszterszíneiben is felrémlő Michelangelo versével és monumentális szellemével kapcsolódik e képek gondolatköréhez. Vagyis Madách és Műve egy sajátos szellemi gyűjtőlencseként jelenik meg vizuálisan előttünk, és ennek lelkesült sugarai más eszmélőkön, alkotóikon – mint közvetítő tükrökben – jutnak el Przudzik József gondolatébresztő, vizionáló képeihez.

Meglehet, tőle viszont hozzánk, a mai nézőkhöz, mint újabb befogadókhöz, tükörfelülethez. Akiket tán újra arra inspirál, hogy elővegyük magát a Tragédiát, tovább töprengve a madáchi kérdéseken, gondolatokon. Mondjuk, a rettentő látomásoktól gyötrött Ádámén: Acél voltaképpen mi is? Esetleg Lucifer eszméin, aki szerint a remény: sugár, Mely biztatand, hogy csalfa tünemény / Egész látás... ? Avagy az úr szózatán: Emel majd a végtelen érzete és az égi szó – Vigasztaló mosolygó géniuszként – Költészetté és dallá fog szűrődni?

Fogarassy Miklós

Nagy Iván: tudós és gyűjtő

Emlékkiállítás halála 100. évfordulójára az OSZK kéziratárában

100 éve, 1998. október 26-án hunyt el Nagy Iván történész, a magyar genealógia klasszikusa. A centenárium alkalmából az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára emlékkiállítást rendez, a Nógrád Megyei Levéltár pedig emlékülést tart és megjelenteti Nagy Iván naplóját.

Tudományos munka és gyűjtőtevékenység kezdetől fogva szorosan összefonódott Nagy Iván életművében. Levéltáros édesapja mellett szinte gyerekfejjel kedvet kapott a kutatáshoz. Amikor leletmentő buzgalommal hozzálátott a 48-cal önmagát feloszlato magyar nemesség történetének összeírásához, nemcsak adatokat másolt és gyűjtött, hanem magukat az eredeti forrásokat is, melyek közül az arra érdemeeket közzétette. Gyűjtő-rendszerező munkán alapuló főműve, a „Magyarország családai” megjelenését

NAGY IVÁN:

TUDÓS ÉS GYŰJTŐ

nem övezte egyértelmű siker sem az érintettek, az egyes nemesi családok, sem a szűkebb szakma részéről. Míg némelyek nehezen szembesültek saját családjuk múltjának tényszerű igazságaival, addig mások Nagy Iván kérlelhetetlen forráskritikáját kifogásolták. Igen jellemző figyelmeztetése, amelyet a hozzáküldött iratokról jegyzett fel egyik családleszármaztatási anyaggyűjtése belső címlapjára: „Hiúságból sok lévén bennük a koholmány, csak is bírálatosan használhatók”. Nagy Iván tudományos módszerét a legkorszerűbb, pozitivistá szemlélet hatotta át, sőt értékrendjében már az alakulóban lévő polgári világ eszményei is megnyilatkoztak. Megkeseredett szívvel vonult vissza nógrádi birtokára, ám békés otiumát nem semmittevással töltötte. Hivatála és további tudományos tanulmányai mellett egyre lelkesebben hódolt gyűjtőszerveződének: könyveket, festményeket, metszeteket, néprajzi és régészeti tárgyakat egyaránt kedvelt és antikváriusok révén egyre sűrűbben vásárolt külföldről is. Az amatőr műkedvelő szintjéről csakhamar átlépett a professzionálisra: társadalmi összefogással múzeumot alapított, melynek ő lett első igazgatója.

Nagy Iván hagyatéka ma négy közgyűjtemény között oszlik szét. Családi archívuma és személyi iratai a Nógrád Megyei és részben az Országos Levéltárban találhatóak. Tárgyi emlékeit és könyvtárát a Nógrádi

Történelmi Múzeum őrzi, kéziratait és régi nyomtatványait pedig az Országos Széchényi Könyvtár.

Az Országos Széchényi Könyvtárba két részletben került be Nagy Iván hagyatéka.

1908-ban a Nagy Iván szűk baráti köréhez tartozó Szontágh-család helyezte el a Kézirattárban Nagy Iván kiterjedt levelezését és mintegy félszáz művének autográfiáját. Ez az anyag képezi Nagy Iván ún. tudóshagyatékát.

1950-ben az akkori múzeumi rendelkezéseknek megfelelően a balassagyarmati múzeum átadta az Országos Széchényi Könyvtárnak Nagy Iván bibliofil jellegű gyűjteményét. 28 középkori kódex, számos régi és újabb, magyar és latin nyelvű kötetes kézirat került ekkor a Kézirattár állományába. A Régi Nyomtatványok Tára 28 ősnomtatvánnyal, ill. jelentős mennyiségű antiquával és régi magyarországi könyvvel gazdagodott.

Nagy Iván munkásságának kettős vonulatából genealógiai fő műve ma újra elevenen él és hat – nem is mindig szerzője szellemében. Gyűjtőtevékenysége emlékét viszont szinte csak szűkebb pátriája ápolja. Kiállításunkkal azokra a tanulságokra is rá szeretnénk mutatni, amelyeket Nagy Iván „kivonulása” nyújt: *„Bizony utolsó szalmaszál. / Bizony fuldoklik, aki él, / De aki több a többenél, / E szalmaszállal partra száll.”* (Nadányi Zoltán)

Karsay Orsolya

Nagy Iván élete

- 1824** Megszületik Balassagyarmaton. Édesapja Nagy Ferenc levéltárnok
- 1848–49** Honvédként, később főhadnagyként részt vesz a szabadságharcban
- 1851–53** Bujákon húzódik meg, majd Velencében végez kutatásokat
- 1853–55** Ügyvédként dolgozik Balassagyarmaton
- 1855–70** A pesti Egyetemi Könyvtár tisztviselője 1855 Feleségül veszi Csató Máriát
- 1857–67** 12+1 pótkötetben megírja főművét, a „Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal” c. nagy genealógiai összefoglalást
- 1858** A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lesz
- 1867** A Magyar Történelmi Társulat egyik alapítója
- 1869** A „Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal” c. művéért a Magyar Tudományos Akadémia Marczibányi-jutalomban részesíti
- 1870–78** Szerkeszti a Képviselőház naplóját
- 1874** A Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választja
- 1875** A Magyar Történelmi Társulat titkára
- 1878** Megrendült egészséggel és a tudományos világból kiábrándulva nyugdíjazását kéri és leköltözik Horpácsra, ahol bírói hivatalt vállal
- 1883** A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság alelnöke lesz
- 1883–85** A Siebmacher: Wappenbuch... magyarországi kiadásának szerkesztését (A–F-ig) két év közreműködés után szakmai okokból abbahagyja

- 1890 Utolsó gyermekét, Nagy Aladárt is eltemeti
 1890 Megalapítja a Nógrádvármegyei Múzeumi Társulatot
 1891–94 Létrehozza a Nógrádvármegyei Múzeumot
 1897 Első igazgatója a múzeumnak
 1898 Október 26-án hal meg Horpácson, végrendeletileg mindenét a Nógrádvármegyei Múzeumra hagyja

TÁJÉKOZÓDÁS

Legország 1997–1998 Amerikai élménybeszámoló

Az, hogy írnom kell élményeimről, tudható volt. Azt pedig, hogy nem fogok unalmas órarend-felolvasást tartani, már odakint eldöntöttem. Tíz Amerikában töltött hónapnak több és messzebbre mutató tanulsága van, mint felsorolni tanáraink nevét és azt, hogy milyen tantárgyból mit tanultam. Különböző is elképzeltem kedves egykori és jelenlegi kollégáimat, az „OSZK Híradó” olvasóközönségét, amint a lapot forgatva színes hírek után kutatnak, s gondoltam magamban, nos, akkor ami tőlem telik, azzal hozzájárulok az izgalmakhoz. Alábbi írásom nem szakmai tapasztalataim összefoglalója (az MKE titkárságán férhető hozzá, illetve bárkinek szívesen állok információkkal a rendelkezésére), hanem egy erősen szubjektív hangú élménybeszámoló, mozaikokból kirakott képeslap arról, milyen megfigyeléseket tettem kenti tartózkodásom alatt. Megállapításaim 1997–98 Amerikáját tükrözik, élményeimet saját ízlés- és értékrendszeremen átszűrve közvetítem, megjegyezve, hogy ugyanez az időszak bárki mást eltérő állásfoglalásra készíthet. Közel két tucat kolléga részesülhetett már abban az érdemben, hogy Gombocz-ösztöndíjjal tanulhatott a kenti egyetemen, ők nyilván mást és másképp láttak. Ezért hangsúlyozom az időpont és a szerző személyének jelentőségét.

Cikkem elsősorban azoknak lesz érdekes, akiknek még nem volt alkalmuk ellátogatni az Egyesült Államokba, és Kulcsár István útikönyvpótló művét, az 1985-ben megjelent Legországot sem olvasták. Ám talán azok is találnak némi érdekességet benne, akik már jártak az Újvilágban. Kedves Kollégák, akárhogy is, megtisztelnék, ha velem tartanak ezen az elkövetkezendő néhány oldalon, így bele is vágok történeteim laza szövedékéből szőtt meséjébe.

Egyszer volt, hol nem volt, még

Az Óperenciás tengeren is túl...

van egy ország, melyet hivatalosan Amerikai Egyesült Államoknak neveznek, s melyet lakói csakis és szimplán Amerikának emlegetnek, egyetlen cseppnyi kétely nélkül ama tárgykörben, hogy hátha és esetleg, netántán Amerika földrajzi értelemben mégiscsak túlterjed az Egyesült Államok határain. Magam, földrajzi tájékozottságomat igyekezvén bizonyítani, az első időkben görcsösen ragaszkodtam a United States kifejezéshez, amikor az országot emlegettem, aztán letettem erről a felesleges erőfeszítésről. Az általános gyakorlatnak megfelelően csupán az igen hivatalos közlésekben tartottam meg az Egyesült Államok kifejezést, minden másban simán Amerikát emlegettem, s az alábbiakban is így fogok tenni. Kétegyem akkor foszlottak semmivé, amikor Clinton elnök szokásos, éves, State of the Union beszédében, ahol összefoglalja az ország helyzetét és gazdasági mutatóit, a Monica Lewinsky botrány ellensúlyozásaként elmondta, hogy országa harminc éve nem volt ilyen jó gazdasági helyzetben, majd kezét magasra emelve közölte, „The sun is shining on America.”, vagyis a nap ragyog Amerika felett. Országára értette persze, mégis Amerikát mondott. Hát gondoltam, ha ő is, akkor én is...

Hiába, az amerikaiak szeretik országukat a világ közepének tudni, s mint bolygónk vezető gazdasági és politikai hatalma, némi joguk van is erre. Országuk abban a szerencsésben helyzetben van, hogy világrésznyi területet foglal el, óceántól-óceánig, sivatagtól hómézőkig, természeti erőforrásai kimeríthetetlenek, ha nem akarna, nem kellene tudomást vennie a világ többi részéről. Ez az árnyalatnyi fensőségesség nemcsak or-

száguk megnevezésében nyilvánul meg, hanem több más apró dologban is. Láttak-e már Önök amerikai kiadású világtérképet? Hazajöveletem előtt kaptam kézhez a Time magazin legújabb politikai falitérképét, melynek közepén nem ám Európa van, s nem a Csendesóceán közepén metszik el a térképet, úgy, hogy Amerika a térkép bal oldalán helyezkedjék el (ahogy európai ízlésünk és a józan ész is diktálja). Á, dehog. Inkább húzzák Ázsia közepén a választóvonalat csakhogy az amerikai földrész állják a térkép közepén. Amikor az ember szétnyitja a térképet, hirtelen nem is érti, hogy mit tart a kezében, olyan furcsa az elhelyezés. Aztán egy röpke mosollyal nyugtázza, hogy hát persze, ez itt egy másik világ.

Az amerikai érzés

Amerikára lehet készülni, útikönyveket olvasni, angolul tanulni és elképzelni, hogy milyen is ott az élet. Lehet, mondom, csak nem érdemes. Az útikönyvek tisztességgel leírják az attrakciókat, évszámokkal és adatokkal untatnak, ám azt, ami számomra a legfontosabb tényező az amerikai életben, nem említik. Hogy biztonság van és nyugalom. Ehhez képest számomra minden másodlagos, amit Amerika nyújtani tud. Pedig tud még egyet s mást. Visszaadhatatlan érzés úgy járni a közértbe (nem ám szupermarketnek mondják, hanem grocery store-nak, ezt sem olvastam a tankönyvekben soha), hogy az árak nem emelkednek. Hogy az ember tíz dollárból közel negyven liter benzint tankol, vagyis 56 forintba jön ki a benzin literje. (Megjegyzem tíz dollár odakint két McDonald's menü ára.) A telefonon meghatározott alapidj mellett (havi harminc dollár körül) minden helyi beszelgetés ingyenes, ugyanazon a körzetszámon belül annyit beszélhetünk a másik féllel, amennyit csak akarunk. Csoda-e, ha panaszos, rosszkedvű, vergődő országunkból átszakadni a túlpartra, szanatóriumi kezeléssel ért fel. Megtehettem, hogy hónapokig nem hallgattam híreket, tudtam, hogy a pénzem mennyit ér, s többnyire elégedett, kiegyensúlyozott emberekkel találkoztam, akik noha nyilván nem voltak mentesek magánéleti és munkahelyi problémáktól, mégsem roskadoztak terheik alatt és derűvel tekintettek a jövő elébe.

Az amerikai társadalomban is rengeteg ellentmondás feszül. Amerika nem az álmok földje, ott sem hullik senkinek ingyen az ölébe semmi. De aki tisztességgel dolgozik, például könyvtárosként, nehogy messzire menjek, az adózott jövedelméből biztonságban és meglehetősen jól éldegél, létének alapvető feltételeit semmi nem veszélyezteti.

Sokat töprenkedtem azon, vajon mi a titka ennek a sikernek. Mitől, hogy ez egy működő ország? Mitől, hogy bevándorlók millióit sikerül egy tégelyben, összeolvasztani egységes egésszé, mi több, rávenni őket, hogy egy irányba húzzanak? A kérdésre nem tudom a választ. De ügyes.

Can't Write, Can't Read, Kent State

A fenti kifejezés szójáték lenne, csak némi magyarázatra szorul. Induljunk visszafelé. Kent State az egyetem neve, ahol tanultam, teljes egészében Kent State University, vagyis a Kent nevű város (ha legalább város lenne...) állami fenntartású egyeteme. A „can't write” angolul a nem tud írni, a „can't read” a nem tud olvasni jelenti. Még annyit kell megjegyeznünk, hogy az amerikaiak a can't-et kent-nek ejtik (még véletlenül sem kant-nak, ahogy azt mi tanultuk), és akkor a mondat így hangzik: kent rájt, kent ríd, kent sztét, és arra utal, hogy aki ezen az egyetemen tanul, az aztán sem írni, sem olvasni nem tud. Többektől érdeklődtem, hogy ez vajon igaz-e. A válaszok meglepően igazak voltak, és afelé tendáltak, hogy ez bizony nem nagy túlzás. Az állami fenntartású egyetemeken ugyanis a tandíj jóval alacsonyabb, mint a magániskolákban, ide tehát azok jönnek; akik a minőségibb oktatást nem tudják megfizetni. Ugyanakkor válaszóim rögtön hozzátették, hogy mindez csak undergraduate szinten igaz, a graduate oktatás igenis színvonalas. Itt meg kell állnom, és megmagyarázni az amerikai egyetemek rendszerét, ahol az oktatás két lépcsős. Az egyetem első négy évét hívják undergraduate szintnek, vagyis képesítés előttinek, ami amolyan alapozó oktatás, talán leginkább a mi főiskolai végzettségünkhöz hasonlítható. A graduate szint már egy emelt, szakirányú tanulást jelent, ami a master fokozathoz vezet, és ez felel meg a mi egyetemi diplománknak. Én tehát már graduate fokon tanultam, lévén van egy főiskolai diplomám.

A kenti könyvtár tanszék kizárólagosan csak ezen a felsőbb szinten oktatja a hallgatókat, itt tehát már mindenki kell, hogy rendelkezze egy diplomával. Nagyon sokan azért tanultak mellettem, hogy az új végzettséggel második, harmadik, sokadik karrierbe kezdjenek, ennek megfelelően iskolatársaim átlagéletkora is negyven felé tendált.

A tanítás mikéntjéről az alábbiakat tudom elmondani. A tanulás mértékegysége a kredit (odaát cével írják). Minden egyes tantárgynak meghatározott kreditértéke van. A master's fokozat megszerzéséhez minimálisan 36 kreditet kell teljesíteni, ebből 12 mindenkinek kötelezően ugyanaz a négy tantárgy, a

hátramaradó 24 kreditért tetszésünk szerint vehettünk fel tantárgyakat a kínálatból. A tanszéken a fő tantárgyak értéke három kredit. A legtöbb hallgató, aki körülöttem tanult, félévenként 6–9 kreditet teljesített, ez két-három tantárgy hallgatását jelentette. Magam az első félévben 12, a második félévben 15 kreditet teljesítettem, ezzel sok csoporttársam őszinte elismerését nyerve el.

Az osztályozás két rendszert követ, a megfelel/nem felelt meg bejegyzést, illetve a lépcsőzetes osztályzatokat, melyeknél az A a mi ötösünknek felel meg, a B a négyesnek, a C a hármashoz, a D a kettesnek, s végül az F jelenti az elégtelent. Örömmel mondhatom, hogy én a 12 különböző tantárgyból egyetlen egy esetben kaptam B osztályzatot, az összes többi tantárgynál a lehető legmagasabb osztályzatot értem el.

Mielőtt elmondanék még egy-két érdekességet a tanítási módszerekről és stílusról, egy apró ellentmondást meg kell említenem ezen a fórumon is, melyet az MKE elnökségének, mint az ösztöndíj gazdájának is megemlítettem. A Gombocz-ösztöndíj ma már teljességgel a Fulbright ösztöndíjak rendszerébe tartozik, amerikai részről az IIE (Institute of International Education) adminisztrálja. Én kiutazásomkor semmiféle hivatalos értesítést nem kaptam arra vonatkozólag, hogy tandíjam hány kreditig van fedezve, tehát mint a legtöbb magyar előttem, 12 kreditet vettem fel az első félévben. A félév befejezése után, merő véletlenségből, a tanszéki főtitkárnőtől tudtam meg, hogy tandíjam félévente 4606 dollár, s az egyetemi szabályok szerint ezért az összegért nemcsak 12, hanem 18 kreditig bármennyit tanulhatok. Ez azt jelenti, hogy gyilkos tempóban ugyan, de a második félév végére befejezhettem volna a teljes master's programot, ha ezt az aprócska tényt velem bárki is közli időben. A Gombocz-ösztöndíj jelenleg nem célozza meg a teljes program elvégzését, csupán egy úgynevezett hatodéves felsőfokú tanulmányokról szóló bizonyítványt, ami így, ebben a formában semmiféle tanulmányi keretbe sem itthon, sem Amerikában nem illeszthető be. A dolog azért roppant sajnálatos, mert a tandíj ki van fizetve, az ösztöndíjas szorgalmasan tanul, és naponta kétszer magyarázza el a kedves érdeklődőknek, hogy ő bizony itt nem fog diplomát szerezni, mert a rendszer nem arra lett kitalálva. Magam, aki a nyelvi akadályok ellenére is a legjobb tanulók közé tartoztam, fájó szívvel vettem tudomásul, hogy az alapinformációk hiánya miatt nem leszek képes a tavaszi félév végére befejezni a diplomát adó programot. Hosszabbítási kérelmemet,

nevezetesen, hogy maradhassak nyár végéig és befejezhessem a programot, az IIE kerek perec elutasította. Lehet, hogy a két tucat kolléga között kisebbségben vagyunk azok, akik fontosnak tartottuk volna a diploma megszerzését, de én nagyon sajnálom, hogy nem sikerült. És a mai napig lógatom az orrom, hogy ez a terv saját hibámon kívül esett kútba, s annak esélye, hogy valaha be tudom fejezni a hátramaradt egyharmadot, csekély.

Mindez engem arra készítetett, hogy legalább a javaslatot felvessem az MKE és a magyar Fulbright iroda részére, hogy némiképp gondolják át az ösztöndíj jelenlegi rendszerét, és dolgozzák át annak megfelelően, hogy a vállalkozó szellemű jelöltek számára a diploma megszerzése valódi lehetőséggé váljon. Ha egyszer már ennyi energiát fektettünk a tanulásba.

Kollégák gyakorta érdeklődnek afelől, hogy sikerült-e különböző közönségkapcsolati (külföldiül piár) tanulmányokat folytatnom. Mikor válaszomban sajnálattal közlöm, hogy sajnos igen minimálisat, akkor tágra nyílt szemmel kérdezik, hogy hát nem azért küldött ki engem a Széchényi Könyvtár? Ezen a fórumon szeretném leszögezni, hogy nem. A fentebb részletesen elemzett tantárgyi megkötések miatt nekem azt kellett tanulnom, amit a tanszék rendes, amerikai hallgatóinak. Nem volt sem a kötelező, sem a választható tantárgyak között egyetlen egy sem, mely kommunikációt vagy marketinget oktatott volna. Meggyőződésem, hogy ez a terület nem a kenti könyvtár tanszék erőssége.

Két dolgot azonban sikerült elérnem ebben a témakörben. Az egyik, hogy fél éven keresztül e-mail kapcsolatban álltam Helen Dalrymple asszonnyal, aki a washingtoni Kongresszusi Könyvtár közönségkapcsolati irodájának munkatársa (Office of Public Relations). Hosszas levelezésünk során részletes betekintést nyerhettem mindennapi munkájukba, problémáikba. A másik szívemhez közel álló foglalatosság volt, hogy önálló kutatásként (individual investigation) írtam egy dolgozatot a könyvtári közönségkapcsolatok jelentőségéről, melyhez 15 oldalas annotált bibliográfiát készítettem. Ehhez felhasználtam az elérhető legfrissebb amerikai szakirodalmat. Sajnálom, hogy nem sikerült időm nagyobb részét ennek a témakörnek szentelni, hiszen mindennapi munkámban tudnám kamatoztatni a tanulságokat. Mint mondtam azonban, az ösztöndíj jelenlegi rendszere nem tette ezt lehetővé.

Diákélet

A tanítás az egész egyetemen nyitott ajtók mellett folyik. Kérdésemet, hogy miért nem csukják be az

ajtókat óra alatt, nem is értették. Magam ennek a ténynek inkább szimboliztikus jelentőséget tulajdonítottam, mintsem gyakorlatit. Benne van ebben a nyitottság, a szabadság eszméje, a nincs-mit-takargatnunk közlése, hogy ami az órán folyik, az nem magánügy, az közügy, betekinthesz és ellenőrizhető. Gyakorlati szempontból a dolog roppant zavaró. A folyosókon elhaladó minden egyes ember bebámul a terembe, a bent ülők pedig kibámulnak rá. A cipőkopogások és kabátsuhogások, az ivóutak csobogása ugyancsak behallatszik. Dr. Brodie óráit, aki gyermekkönyvtárosságot tanít, egy az egyben élvezhettük a szomszédos teremből, lévén ezeken az órákon gyakori a magnóhallgatás, mesemondás, éneklés.

Amint említettem, a kötelező tantárgyakon túl a diákok szabadon választhatnak, mit tanulnak. Amennyiben az első néhány órák alapján úgy döntenek, hogy a tantárgy nem arról szól, amit ők várnak, esetleg a követelmények túl magasnak bizonyulnak, úgy leadhatják a tantárgyat és választhatnak másikat, ha nem választanak, visszakapják a tandíjat. Ezzel a lehetőséggel csoporttársaim igen gyakran éltek, legfőképpen a másodjára említett okok miatt. Tanácsadóm és vezető tanárom, a tanszéken számítógépes ismereteket oktató Dr. Froehlich diákjainak száma minden félévben a kétharmadára, felére apadt ezen okokból.

Minden tantárgyból heti egy alkalommal gyűltünk össze, az óra maga alkalmanként két óra negyven perc hosszú, a közepe táján 10-15 perc szünettel. Hogy hosszú-e ez? Igen, nagyon, a végére alaposan elfárad tanár és diák is. Lehet persze sokat haladni a tananyagban, de az utolsó félóra már így is kínszenvedés. Én magam napi két tantárgynál többet nem is bírtam hallgatni. Óráim általában délután háromkor vagy este hatkor kezdődtek, említettem, hogy itt nagyon sokan munka mellett tanulnak, ez az órarend nekik kedvez. A kenti könyvtár tanszék az egyetlen egész Ohióban (Magyarországnyi terület), így a csoporttársak jelentős távolságokból ingáztak, még úgy is, hogy a tanszék néhány tantárgyat Clevelandben, Columbusban és Bowling Greenben is oktat.

A követelmények tantárgyanként változtak. Volt olyan, ahol az előadások látogatása mellett rengeteg kötelező olvasmányon kellett magunkat átrágni, majd ebből évközben és félévek végén dolgozatokat írtunk. Volt nagyon sok olyan óra, ahol „csak” önálló témafeldolgozást kellett végrehajtani tanárunk útmutatásai alapján, ezek azonban ugyancsak időigényes és embert próbáló feladatok voltak. Módszeresen és szisztematikusan kaptuk meg a „gyűjtsetek össze az adott

témában minden fellelhető” parancsot, ami hát ugye, az Internet és a World Wide Web megjelenése óta lehetetlen. Itt tehát az okozott gondot, hogy hol húzzuk meg azt a határt, ami már tanárainkat elégedetté teszi, de mégsem rúg két kötetnyire.

Én magam a tanszék számítógépes laborjában töltöttem időm túlnyomó részét. Ez a számítógépekkel teli tanterem volt az otthonom mindkét félévben. Naponta 6–8–10 órát ültem a monitor előtt dolgozataimat írva vagy az Interneten és számítógépes adatbázisokban kutatva. A dolgot könnyítette valamelyest, hogy a számítógépek megbízhatóak és gyorsak voltak, főleg az utolsó egy hónapban, ugyanis 25 vadonatúj gépet vásárolt a tanszék. Általános tanulságként mondhatom, hogy a könyvtári oktatás súlypontja jelen pillanatban már (még) az Interneten van. Mindannyiunkat arra próbálták kiképezni, hogyan lehetünk gyakorlott és ügyes kezelői ennek a hihetetlen behemótnak, hogyan találhatjuk meg a keresett információkat a lehető legrövidebb idő alatt.

Kétségtelen tény, hogy az Internet nagyon hasznos tud lenni. Csak amíg azt az egynegyed résznyi hasznosat megtalálom, addig háromnegyed résznyi szemétem is át kell magam rágnom, és ez roppant időigényes. Ezen oknál fogva én magam nem vagyok feltétlen híve a kizárólagos WWW használatnak, de elismerem, sok olyan dolgot megtaláltam rajta, amit álmomban sem gondoltam volna.

Ravenna és Parma Között

Az európai utast Amerika városnevei olvastán némi tudatzavar kerülgeti. Először itt van ez a Kent. Éppen Anglia jut eszünkbe róla, és nem ez a zsebkezdőnyi kis falu Cleveland alatt 40 mérfölddel. Márpedig a falut így hívják, fogalmam nincs miért. Azonban a közvetlen szomszédság még nagyobb meglepetéssel szolgál, miszerint a szomszéd város neve Ravenna, még eggyel odébb Mantua fekszik. Óhatatlan, hogy ne ugorják be azonnal a gyönyörű olasz városok képe. De van még Ohióban egy Parma, egy Oxford, egy Cambridge, egy Antwerpen, egy Medina, egy East Liverpool és még sorolhatnám az összelopkodott városneveket. De ezzel egész Amerikában így járunk: Wim Wenders filmjének címét, a „Párizs, Texas”-t évekig nem értettem, míg egyszer csak rájöttem, hogy Párizs annak a városnak a neve, ahol a történet játszódik, és ez a helység éppen Texas államban található. Az amerikai ugyanis, hacsak nem a szomszédos városról beszél, az állam megnevezését is melléteszi a város nevéhez, hogy a sok lehetséges város közül éppen melyikre gondol.

A legközelebbi nagyváros

Cleveland környéke már egy évszázada az amerikai magyar diaszpóra legjelentősebb csomópontja. Aki erről, valamint arról szeretne többet megtudni, hogy milyen szerepet játszottak a közművelődési könyvtárak a kisebbségek asszimilációjában a századfordulón, kérdezze Kovács Ilonát. Ilonánál jobban aligha ismeri bárki is Clevelandnek és környékének magyar vonatkozásait.

Szerettem Clevelandet. Mielőtt elindultam, nem hozott nagyon lázba a város neve, hiszen mégsem lehet New York vagy San Francisco varázsához hasonlítani. Aztán egyre többet járva benne, megismerve gyönyörű múzeumát, kéthetente látogatva csodálatos koncerttermét, a Severance Hallt, és elvegyülve a legelegánsabb bevásárlóközpont, a Tower City forgatagában, nagyon is szívemhez nőtt ez a város. Clevelandból a század elején több híres karrier is elindult. Sokan nem tudják, hogy maga a nagy Rockefeller is innen származik, s itt, a Lakeview temetőben van eltemetve, sírja felett egyetlen tömbből faragott fehér gránit obeliszk tornyosul az égbe. A század elején tehát sok pénz volt Clevelandben. Aztán a város valahogy lecsúszott az amerikai városok ranglétráján. Ám a hetvenes-nyolcvanas években ismét emelkedésnek indult, ami a mai napig tart. Persze Clevelandnek is vannak szegényesebb, lepusztultabb részei. Ám ezeket rohamtempóban újítyják fel, a belvárosa pedig, sugárútjai makulátlanok. A Erie tó felől állandóan fújó szél miatt a levegő meglepően tiszta, ezért az épületek is tiszták, s a járdák sem piszkosak.

Cleveland sokat ad művészeti, kulturális életére. Szimfonikus zenekara Christoph von Dohnányi vezetésével első helyen áll az amerikai zenekritikusok listáján. Múzeumában gyönyörű gyűjtemények látogathatók, közkönyvtárát folyamatosan bővítik és újítják, színházaiiban változatos a kínálat, s művészeti iskolái elsőrangúak. Cleveland európai mércével mérve is egy barátságos léptékű, áttekinthető szerkezetű, kellemes város, sokkal szebb, mint gondoltam volna.

S ez az egyetlen város, ahová a kenti diák (kocsi hiányában) könnyen eljuthat. Az egyetlen területéről ugyanis menetrendszerű busz jár minden nap. Igaz, lehetetlen időpontokban indultak a járatok, de legalább ki tudtam valahová mozdulni. Nagy kirándulásnak számított tehát minden clevelandi kiruccanás. Ezen kívül csak a közeli üzletekbe jutottam el, bevásárolni a szükséges élelmet. Ugyanis akinek Amerikában nincs kocsija, az mozgásképtelen, s ezt én nagyon éreztem. Ezért mondom mindenkinek, hogy át-

lagos hétköznapjaim és hétvégeim bizony eléggé szürkén és egyhangúan teltek: reggel begyalogoltam a könyvtár tanszékére tanulni, este pedig visszagyalogoltam kollégiumi szobámba. Viszont az ösztöndíj céljának, nevezetesen, hogy minél többet tanuljak, tökéletesen megfelelt ez a környezet, kevés dolog vonta el figyelmemet a tanulásról. A szobámban még csak tévé sem volt, s nem is nagyon hiányzott.

Hát ennyit Cleverlandról. Ha valaki arrafelé jár, két dolgot ne szalasszon el. Feltétlenül álljon meg egy perce, s ölelje meg helyettém is a botanikus kert gyönyörű virágait. S fáradjon el a mindenkori polgármester háza mellett kezdődő „Nemzetek parkjába”, ahol a magyar mellett minden nagyobb clevelandi bevándorlóközösség táblával jelzett kertrészt tudhat a magáénak. Megható hely. Liszt, Ady és Móricz szobra mellett volt egy perce, amikor honvágyam volt...

Magyar gyökerek

Amerikában természetesen mindenki magyar. Ez különösen Cleveland környékén igaz. Jártamban-keltamban mindenkinek akadt egy-egy magyar nagypapája, nagymamája, anyósa, apósa, sógora, ángya, vagy éppen ő maga is magyarnak vallotta magát. Néhány, több évtizede kivándorolt család meghívását elfogadva, betekintettem első és második generációs bevándorlók életébe. Igyekvésük, hogy a társadalom megbecsültebb rétegeihez tartozzanak, elképesztő, s ezért egzisztenciájuk, még ezzel a szerfelett rossz nyelvtudással és kiejtéssel is számottevő és biztos. Gyerekeiket iskoláztatják, és az asszonyok még mindig remekül főznek. Kevés finomabb húslevest és hurkát, sült csirkét, töltött káposztát és lecsót ettem itthon, mint azok az ételek, amiket odakint tettek elém. (Megjegyzem, az alapanyagokhoz Clevelandben elég könnyű hozzájutni, a piacon remek magyar hentes- és fűszeráru kapható.) Ezek az emberek maguk között még mindig inkább magyarul beszélnek, bár sok angol szót is belekevernek a beszédbe. Tökéletesen pedig sosem fognak már megtanulni angolul, de ők így is boldogok.

Ami a legfurcsább volt ezekben az emberekben, hogy megállt bennük az idő. A magyar idő. Abban a pillanatban, amikor elhagyták az országot. S hiába jöttek ide azóta látogatóba, hiába tudják, hogy milyen változásokon mentünk keresztül, a mindennapjaink részletei, amitől mi annyit kínlódunk s aminek néha azért örülünk is, bizony már nem érintik meg őket. Furcsa hát velük beszélgetni, még mindig a múltban élnek, s már ott is maradnak.

Amerika visszavár

Ez nemcsak a gyakorta hallott sláger refrénje. A legtöbben, akik jártunk már Amerikában, szeretnék visszamenni, úgy érezzük, ez az ország valóban visszavár. Hogy csak az emberek tudnak visszavárni? Szerintem éppen ők várnak vissza legkevésbé. Ugyanis nekik mi a sokadik magyar vagyunk, és a még többedik *idegen*, akikbe életük során belebotlanak. Nem mondanám, hogy igazán mély barátságokat sikerült kötnöm, noha többségében kedves emberekkel találkoztam. Az átlag amerikai állandó mosolya mögött azért rejlik némi lenézés és bizony sajnálat is a távolról jött, szegény nemzetközi diák iránt; s a legtöbb, amit megtettek értem, hogy felajánlották kocsijukban a helyet egy-egy partira oda-és visszamenetben. Igaz, ennél többet én is csak ritkán fogadtam el.

Az viszont már jóval jellemzőbb, hogy miután heteken keresztül érdeklődtek kedves hogylétem felől, majd biztosítottak örök barátságukról, s szomorú mosollyal vették tudomásul távozásom, az első e-mailekre, amit Magyarországról küldtem, még csak nem is válaszoltak. Ha fontos is voltam egy percre, ez ott és addig tartott, s miután hazajöttem ide, a világ egy

távoli, furcsa országába, már arra sem méltattak, hogy utánam hahózzanak.

Ellentmondásossága ellenére is ez egy olyan ország, amely mindenki számára tartogat valamit. Valamit, amiért érdemes visszamenni. Amiért vissza szeretnék menni. Amit nehezen hagytam ott, amit szívesen elhoztam volna, de legalább is ellestem volna a titkát. Hogy hogyan tudnak derűben, nyugalomban élni.

Ajánlás. A fenti cikket szeretettel ajánlom azoknak a kollégáknak, akik ügyes-bajos dolgaiban segítettek távollétem alatt.

Elsősorban Vas Viktóriának, aki minden egyes munkanapján számítógépes levélben tudatta velem a „hátszág” eseményeit. Továbbá az Igazgatási Osztály munkatársainak, akik karácsonykor sem feledkeztek meg rólam.

Köszönet kedvességükért és törődésükért.

Kiss Barbara

Olaszországi szakmai kirándulás

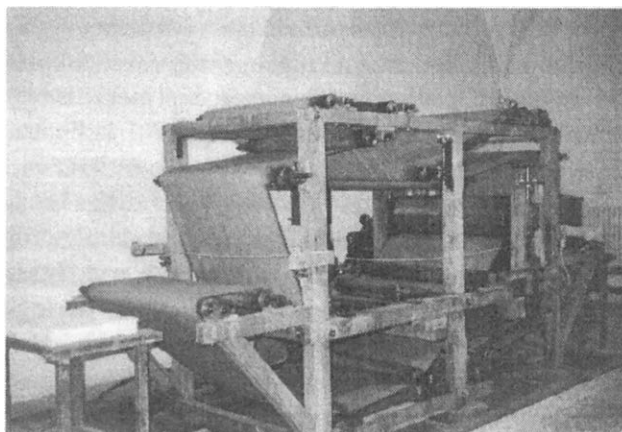
1998. szeptember 18. és 27. között a PNYME Restaurátor Szakosztály által szervezett tanulmányúton vettünk részt jó néhányan, Közép-Olaszországban.

A ravennai mozaikok és Urbino magasba szökő falainak megtekintése után érkezünk Fabriánóba, ahol az Európában másodikként épített papírmalom eredeti eszközeit (1. kép) és a vízjelmúzeumot tekintettük meg. A helybeliek papírmerítési bemutatót is tartottak számunkra.

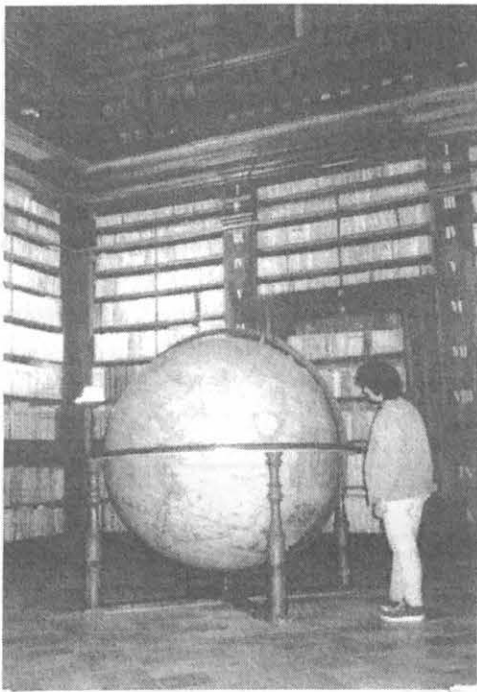
Loreto zarándokhelye után Fermoban egy XVII. századi könyvtárat látogattunk meg. A könyvtár vezetője értékes, szép kódexeket mutatott meg, valamint térképeket, különösen ritka, pergamenre nyomtatott köteteket és Európa legnagyobb földgömbjét (átmérője 175 cm) (2. kép).

Ezután következett utazásunk legfőbb indítéka: Macerata. Még az elmúlt évben pályázatot hirdettek meg művészi könyvkötési kiállításon való részvétellel az olasz líra egyik kiemelkedő alakja, Giacomo Leopardi születésének 200. évfordulója alkalmából. A

feladat a „L’Infinito” (Végtelenség) c. költemény alapján tervezett kötés és annak megvalósítása. A 7 tagú nemzetközi zsűri 900 beérkezett pályamunkából 125-öt választott ki egy vándorkiállításra. A Magyar-

1. kép. Papírgép (Fabriano Múzeum)

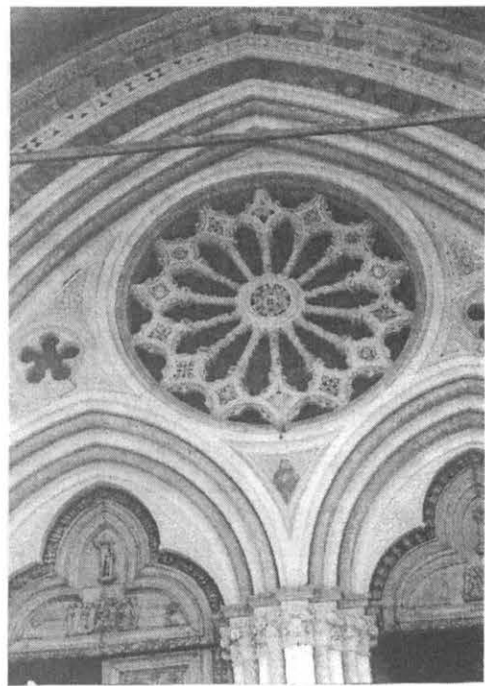
2. kép. Földgömb (Fermo)

országot képviselő 3 munka közül kolléganőnk, Balagó-Fischer Christina könyve is a díjazottak közé került.

Assisi középkori falai között egy teljes napot töltöttünk. Minden lényegeset, ha futva is, de sikerült megnézni (3. kép). A város még magán viselte az egy évvel korábbi földrengés nyomait, bár sok mindent sikerült helyreállítani. Sajnos a Szt. Ferenc Bazilika felső templomát nem lehetett meglátogatni. A bazilikával szemközti épületben létesítettek egy kiállítóhelyiséget, hogy a Giotto freskókat illusztrálhassák. A helyiség közepére egy alaprajzot állítottak a bazilikáról, melyen bejelölték az épületet ért sérüléseket. Néhányan láttuk azt a torokszorító filmet is, amelyet egy ipari kamera rögzített a földrengés előtti és alatti másodpercekben.

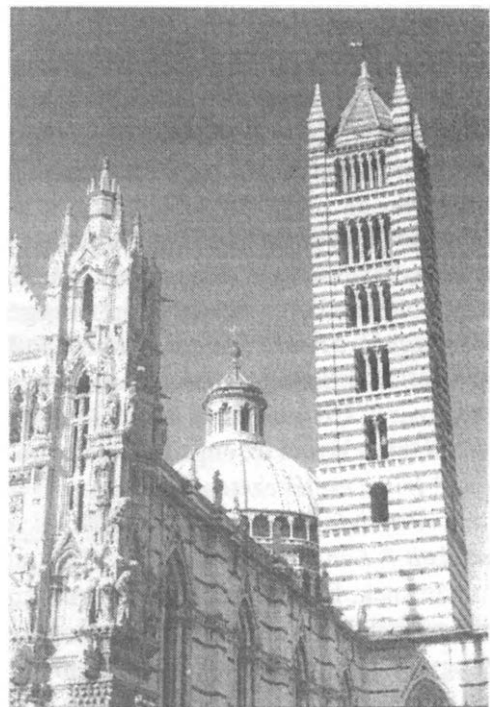
A kirándulás 6. napján érkeztünk Orvietoba. A XIII. század végétől épített dóm homlokzatát 4 fantasztikus dombormű díszíti. 112 m²-en ó- és újszövetségi jelenetek az Ember teremtésétől az Utolsó ítéletig. A dóm belsejében láthatóak Luca Signorelli freskói a Világvégéről és Memmi Madonnája. A város nevezetessége még az 1528-ban sziklába vésett, 62 m mély kút, melynek aljába kettős spirálban vezet lejáró.

Ugyanezen a napon láttuk Sienát is. Maga a város egészen sajtáságosan épült ki a dombokon, a főtér olyan lett, mintha cirkuszi lelátónak akarták volna kialakítani. A kissé távolabbi dóm (4. kép) külseje szürke és fehér csíkozású, márványból, belsejének

3. kép. Assisi, Szent Ferenc Bazilika

padlózatát 52 színes márvány kép és mozaik díszíti, bibliai jelenetekkel. Itt látható Nicolo és Giovanni Pisano faragott szószéke, több mint 300 figurával, Donatello Keresztelő Szent Jánosa és egy oldalsó teremben egy graduálékiállítás.

4. kép. Siena, Dóm

Firenzében másfél napot töltöttünk. Ezalatt két szakmai látogatáson vettünk részt: a Firenzei Nemzeti Könyvtár és a Levéltár restauráló műhelyeiben. A fennmaradó időben mindenki kedvére válogathatt a látnivalók közül: Akadémia, Dóm, kolostor, mind felejthetetlen élményt nyújtott.

Már Firenzében elromlott az addig kedvező időjárás, Pisában teljesen borongós, esős idő fogadott minket, Lucca nem kevésbé.

Az utolsó nagyváros Padova volt, a „Szent” városa. Óriási háromhajós templomot építettek Pádúai Szent Antal sírja fölé, melynek falait végig freskók díszítik.

Fáradtan, de élményekben gazdagon érkezünk haza. Köszönetet mondok minden szervezőnek és azoknak, akik a napi programokban segítettek a csoportot.

Farkas Csilla

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

1848 és a sajtó

Az 1848-as forradalom márciusi ifjúságának egyik legfontosabb követelése a sajtó szabadsága volt. Maga **Petőfi Sándor** 1848. március 14-én a következőket írta naplójába: „*Logicailag a forradalom legelső lépése és egyszersmind fő kötelessége szabaddá tenni a sajtót. Holnap ki kell vívnunk a sajtószabadságot.*”

Irinyi József fogalmazta meg az Ellenzéki Kör megbízásából a híres Tizenkét Pontot, melynek első cikkelye is sajtószabadságot követelt az itt közölt formában: „*Mit kíván a magyar nemzet?*” *Legyen béke, szabadság, egyetértés. – 1. Kívánjuk a sajtó szabadságát, a cenzúra eltörlését.*”

Ezen kívánság megelőzi többek között a felelős minisztérium és az „évenkénti országgyűlés Pesten” történő összehívásának a követelését. A Tizenkét Pontot és a Nemzeti dalt március 15-én reggel **Irinyi József**, **Jókai Mór**, **Petőfi Sándor**, **Vasvári Pál** a Hatvani utcában lévő **Landerer és Heckenast** nyomdába vitte kinyomtatni. Ezt azonban a nyomdász formálisan megtagadta, hivatkozva az engedély hiányára. Ekkor hangzott el **Irinyi** emlékezetes mondása: „*Ezt a sajtót a nép nevében lefoglaljuk, s követeljük kézirataink kinyomtatását.*” **Landerer** csak a felszólítás után tett eleget a kérésnek. Ezután az immár szabad sajtó első elkészült termékeivel meneteltek az összegyűlt tömeggel együtt a Nemzeti Múzeum elé, ahol a mindnyájunk által ismert események történtek. Ugyanaznap délután még **Táncsics Mihályt** is kiszabadították budai börtönéből, ahová sajtóvétség címén került.

Egyébként nemsokára **Petőfi** javaslatára a Hatvani utcát **Szabad Sajtó** utcának keresztelték át.

A magyar történelem szempontjából igen nevezetes nap késő estéjén **Petőfi Sándor** már azt írhatta naplójába: „*Ma született a magyar szabadság, mert ma esett le a sajtórul a bilincs. Vagy van olyan együgyű, ki azt képzelje, hogy szabad sajtó nélkül lehet bármely nemzetnek szabadsága? Üdvöz légy születésed napján, magyar szabadság!*”

Az események után a magyarországi sajtótermékek már a cenzúra engedélye nélkül jelenhettek meg. A kivívott szabad sajtó első terméke a „**Marczius Tizenötödike**”, a forradalmi ifjúság március 19-én megindított radikális lapja, amelynek szerkesztője a **Petőfi** baráti köréhez tartozó **Pálffy Albert** író lett. A lap programjában egyebek között ezt olvashatjuk: „*Egyelőre is szívesen nyitjuk meg hasábjainkat, és házi orgánumul ajánljuk azon lelkes ifjúságnak, mellynek első felléptére a siker a kivívott sajtószabadság.*” A lapnak olyan, napjainkban is ismert nevű munkatársai voltak mint **Egressy Gábor**, **Garay János**, **Görgey Artúr**, **Lisznai Kálmán**, **Petőfi Sándor**, **Vajda János**, **Vas Gereben**, **Táncsics Mihály** és vidéki tudósítója **Tompa Mihály**. A lap hasábjain legtöbbször republikánus eszméket valló írások is napvilágot láttak.

A forradalom ideje alatt megjelenő újságok közül okvetlenül meg kell említeni a „**Pesti Hírlap**”-ot, melynek korábban egy ideig maga **Kossuth Lajos**

volt a szerkesztője. A szabadságharc ideje alatt a lapban megjelent írások általában mérsékelten liberális szelleműek voltak, munkatársai a nemzeti átalakulás következetes hívei. A kiadvány egy ideig a kormány félhivatalos orgánusaként szerepelt. Szerkesztésében 1849-ben **Jókai** is részt vett.

A forradalmi kormány hivatalos lapja az 1848 júniusában alapított „*Közlöny*” lett, **Gyurmán Adolf** szerkesztésében. A kiadvány fő célja a hivatalos rendeletek közzétevése volt. Kül- és belföldi tudósítások, az országgyűlésen elhangzott felszólalások is helyet kaptak, a harctéri hírekkel együtt. Ugyancsak a kormány lapja volt a „*Nép Barátja*”, melynek szerepe a nép szélesebb rétegeinek a tájékoztatását szolgálta. Szerkesztője **Vas Gereben**, de **Arany János** nevét is feltüntették közreműködőként. *Petőfi* több versét és **Arany** nyolc cikkét közölték többek között.

Meg kell emlékezni a **Bajza József** szerkesztésében kiadott „*Kossuth Hírlap*”-ról, melynek azonban valódi irányítója maga **Kossuth** volt, elég ha csak annyit közlünk, hogy közel ötven vezércikke látott itt napvilágot. Az alapításkor kifejtette: „*Politikám iránya semmi helyzetben nem fog változni soha. Mert ez irány az igazság, népjog, nemzeti önállóság, s nemzeti szabadság iránya. Hírlapom ezen iránynak leszen orgánuma.*” A lap munkatársai közé tartozott **Ábrányi Emil**, **Garay János**, **Hunfalvi Pál** és **Wesselényi Miklós**.

Hosszan sorolhatnánk az 1848/49-es szabadságharc korszakának jelentősebb hírlapjait, de úgy gondoljuk, hogy az itt megemlített néhány korabeli újság példája érzékelteti azt a fontos szerepet, melyet a sajtó átjátszott azokban a történelmi időkben.

Batári Gyula

SAJTÓFIGYELŐ

Szakmai tanácskozás Vásárhelyen A könyvtár szociális funkciója

A könyvtár szociális funkciója címmel tartanak regionális szakmai tanácskozást kedden délelőtt 10 órától a vásárhelyi Németh László Városi Könyvtár olvasótermében.

A rendezvény Nagy Attila, az *Országos Széchényi Könyvtár* osztályvezetője, *Híd a szakadék fölött* című előadásával kezdődik. Ezt követően Bartos Éva, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár személyzeti vezetője beszél a hátrányos helyzetű emberekről. Aktuális kérdések címmel. A délutáni tanácskozás Molnár Mária,

a szegedi Somogyi-könyvtár osztályvezetőjének előadásával indul, aki a vakok könyvtárhasználatáról szól.

Fekete Albertné, a Mozgássérültek Alternatív Egyesületének vezetője *Hogyan segíthet a könyvtár a mozgássérülteknek* címmel tart beszámolót. A program Pocsai Brigitta fiókkönyvtárosnak a könyvek házhozszállításáról szóló tájékoztatójával ér véget.

Délvilág, 1998. nov. 21.

Amerikai tudományos könyvek

Hat amerikai egyetemi kiadó új angol nyelvű kiadványaiból nyílt kiállítás november 14-éig, az *Országos Széchényi Könyvtárban*. A kiállítás anyaga felöleli a humán és társadalomtudományok minden területét, de természettudományi témájú könyveket is

tartalmaz. Számos Közép- és Kelet-Európával, valamint Magyarországgal foglalkozó mű is látható a kiállításon.

Élet és Tudomány,
1998. nov. 13.

Régi honfidalok mai vándordiókaktól

A reformkor és a szabadságharc énekköltészete

A Vagantes trió tagjai (*Kálmán Péter, Szabó István és Tóth István*) elhatározták, névadó elődeikhez, a vándordiókhoz hasonlóan a régi, történelmi időről tudósítanak a költészet és a muzsika nyelvén. Beszélnek kemény katonákról és gyengéd szerelmesekről, Isten-követőkről és kocsmákban tobzódókról, csendben elmélkedőkről és szilaj táncosokról. Megelevenítenek fényes mulatságot és véres csatát, „feltámasztanak” hatalmas királyt és névtelen vitézt a XIII. századtól a XIX. századig, Törökországtól Ausztriáig, Olaszországtól Lengyelorszáig. A koncerteken korabeli öltözékekbe bújó három mai vándordiók előadásain régi kéziratok, kiadványok és a nép emlékezetében megőrzött dalok szólnak meg húsz-huszonhatféle különleges korabeli hangszereken, az énekek pedig eredeti nyelven. *Kálmán Péter* viola da gambán, violonén, fidelen, lanton, kobozon és ütőhangszereken. *Tóth István* furulyán, fuvolán és zergekürtön játszik, *Szabó István*, az együttes művészeti vezetője pedig többek között a lant, a teorba, a barokk gitár, a milánói mandolin, a koboz és a töröksíp mestere. *Szabó István* és *Tóth István* énekel is. A Vagantes a műsorait általában az év jelentős ünnepnapjaihoz igazítva állítja össze. Március 15-én, húsvétkor, karácsonykor és pünkösdkor, a költészet és a reformáció napján, anyák napján, Szent Istvánkor, Nagybaldogasszony és Orbán napján, szüretkor vagy a zenei világnapon más-más, az ünnephez kötődő éneke-

ket énekelnek. A Vagantes nemcsak itthon sikeres. Játszott például a feldkirchi palotakonzerteken, a velencei karneválon, a landshuti udvari zenei napokon, Pozsonyban, Németország több városában, Franciaországban, a Périgord Noir-i fesztiválon. A triónak a Hungaroton gondozásában több lemeze jelent meg, köztük *Balassi Bálint* Ékes énekek című versei, *Essterházy Pál* énekei és táncos nótái, valamint a Magyar krónika című CD.

Az elmúlt századok magyar költészetének nagy része énekvers. A nótajegyzések ugyan szinte teljesen eltűntek, de a formát érezhetően még mindig egy-egy dallam határozza meg – fogalmaz *Szabó István*.

Ma este is újabb CD-je anyagát mutatja be a Vagantes az *Országos Széchényi Könyvtárban*, a Budavári Palota F épületének dísztermében este héttől. A Hungaroton adta ki a Honfidal című korongot is, amelyen a reformkor és a szabadságharc énekköltészete szólal meg 1822-től 1853-ig, *Kisfaludy Sándor, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Bajza József, Petőfi Sándor, Arany János, Tompa Mihály* és *Garay János* korabeli dallamokra énekelt versei a kor hangszeres zenéjével kiegészítve. A dallamok sorában hallhatunk verbunkost, hajdútáncot, mazurkát, népszerű társasági dalt, népies magyar mūdalt.

(d. m.)

Magyar Nemzet, 1998. nov. 27.

Újabb önálló kiállítás a Vasas Mini Galériában*

A Vasas Művészegyüttes és Ifjúsági Ház Mini Galériája az elmúlt években több vasas amatőr képzőművésznek és körnek adott lehetőséget önálló kiállításra.

Ezt a hagyomány folytatja a ház vezetése ebben a művészeti évadban is. November 18-án nyílt meg *Rosta Erzsi* festőművész 6. önálló kiállítása. Pályatársai, barátai és tisztelői körében *Lizák Pálma* festő- és tűzzománc művész méltatta a művésznő pályafutását, kiállított munkáit.

Rosta Erzsi kitűnő – elsősorban a békét, a nyugalmat ábrázoló – munkái mellett arról is nevezetes, hogy köri tagként állandó résztvevője és motorja a vasas alkotótáboroknak.

Kedves művésznő! Még sok-sok szép önálló kiállítást kívánunk!

– Kj –

Vasas, 1998. 12. sz.

Április óta nincs vásárlás

A nemzeti bibliotéka
a nemzetközi átlag feléből gazdálkodik

Az *Országos Széchényi Könyvtár* (OSZK) éves költségvetése közel egymilliárd forint. Ennek 2,3 százalékát költhetik állománygyarapításra, így évente 23 millió forintból vásárolhatnak új dokumentumokat, míg a külföldi nemzeti könyvtárak egy-egy

esztendőben teljes költségvetésük 5-6 százalékából gyarapíthatják állományukat – tudtuk meg *Rády Frenctől*, az OSZK fősztályvezetőjétől.

Az OSZK alapfeladatai között szerepel a hazai dokumentumok gyűjtése: minden Magyarországon

* *Rosta Erzsi* kolléganőnk (úgyis mint *Rosta Lajosné*), aki nyugdíjasként a *Nyomdánkban* dolgozik, 10 éve a Vasas Képzőművészeti Alkotótábor tagja, és az Alkotótábor újságjának egyik szerkesztője is.

megjelenő kiadványt be kell szerezniük. Előírás számukra az úgynevezett retrospektív gyarapítás, minden – a (történelmi) Magyarország területén valaha megjelent – kiadvány megvásárlása. De nemcsak az itthon megjelent dokumentumokat, hanem a külföldön magyarul vagy magyar szerzőtől bármilyen nyelven, illetve bármilyen nyelven bármilyen szerzőtől, ám tartalmában Magyarországra vonatkozó kiadványt köteles a Széchényi Könyvtár megvásárolni, gyűjteni. A kötelezően gyűjtött dokumentumokon túl a nagy könyvtárak többségében találunk valamilyen különgyűjteményt. Ilyen a kéziratár, a plakátár, amelyek darabjaihoz ritkábban ajándékozás, gyakrabban vásárlás útján juthat hozzá a nemzeti bibliotéka.

A Magyarországon megjelenő dokumentumok beszerzésének egyik forrása a sajtótörvényben rögzített kötelesepéldány-szolgáltatás: a nyomdák minden Magyarországon megjelent nyomdatermékből kettő-hat példányt kötelesek a Széchényi Könyvtárnak szolgáltatni, amelyből kettő az OSZK-ban marad. Ezekből az egyiket a könyvtárnak archiválnia kell, a másikat szolgáltathatja a látogatóknak. Az OSZK harmincezer olvasója kétszázézerszer fordul meg a könyvtárban évente, a látogatók kétharmada egyetemi hallgató, hét olvasóterem működik az épületben – nehezen volna tehát működőképes, ha csupán a köteles példányt szolgáltatná a látogatóknak. Ezért vásárolniuk kell úgynevezett többes példányokat is. És – annak ellenére,

hogy egyetlen külföldi napilapot sem járathatnak már, és antikvár beszerzésre sem nagyon költenek – idén április 15-én el kellett rendelniük a kiadványvásárlási moratóriumot. Úgy tűnik, hiába vannak olyan „szponzorok”, akik – kizárólag azért, hogy a nemzeti könyvtárba kerüljön – az OSZK-nak kikiáltási áron adnak oda egy-egy értékes „darabot” (sőt: amíg nem tud a könyvtár fizetni, addig „félreteszik” a dokumentumot); hiába van bérmegettakarítása a nemzeti könyvtárának, ha azt villanyszámlára kénytelen elkölteni, és hiába a vásárlás felfüggesztése. A jelen pillanatban ugyanis 51 millió forint tartozása (nem köztartozás) van a Széchényi Könyvtárnak, ami pusztán az alapvető működéshez szükséges eszközök (papír, másológép, mikrofilm, antikvár kiadványok) beszerzéséből keletkezett. Az új művelődési tárca ígérete szerint – a gazdálkodás ellenőrzése után – „lenullázza” ezt a tartozást, csak azt nem tudni, mikor. És arányaiban bizonyára csak annyival több pénz jut majd a nemzeti könyvtárnak is, amennyivel többet kaphat a kulturális szféra. Addig marad a mindennapi nyomor – mondja Rády Ferenc. Az OSZK tömögeti tovább a lyukakat. Lemondanak az igazán a nemzeti könyvtárhoz méltó dokumentumok beszerzéséről, fizetik viszont a köztartozásokat, mert ha nem tennék, akkor az összes alapítványi pályázati lehetőségéből is kizárnák magukat.

(*vida*)

Magyar Nemzet, 1998. nov. 12.

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

Az OSZK Közalkalmazotti Tanácsának közleménye

Az 1995–1998-as ciklust záró ülését az Országos Széchényi Könyvtár Közalkalmazotti Tanácsa 1998. november 24-én tartotta meg és egyhangúlag elfogadta a testület 1997. évi tevékenységéről szóló, felolvasott elnöki beszámolót.

Tanácsunk úgy döntött, hogy kivételesen e beszámolót az OSZK Híradóban nem jelenteti meg, hanem

oly belső iratnak tekinti azt, amelybe az intézmény érdeklődő dolgozói betekinhetnek.

A Közalkalmazotti Tanács döntött arról is, hogy fenti határozatát az OSZK Híradóban megjelenteti.

Budapest, 1998. XI. 24. *Juhász András, elnök*
s. k.

Tájékoztató az OSZK Közalkalmazott Tanács megválasztásáról és a Tanács megalakulásáról

1998. november 25-én 358 fő, a választásra jogosultak 59,5%-a szavazott a jelöltekre. Az érvényes szavazólapok száma 357 volt. A választási bizottság megállapította, hogy a választás érvényes volt, mert azon a választásra jogosultak több mint ötven százaléka részt vett, s a jelöltek megfelelő számban elnyerték a választók szavazatainak legalább harminc százalékát.

Az egyes jelöltekre leadott szavazatok száma (a vastagon közöltek lettek tagjai az OSZK kilenc tagú Közalkalmazotti Tanácsának):

Ábrahám Antal	KKDSZ jelöltje	206 szavazat
Albertné Révay Rita	KKDSZ jelöltje	195 szavazat
Cselényi Imre	KKDSZ jelöltje	179 szavazat
Farkas Csilla	nem szaksz. jelölt	167 szavazat
Fejős László	KKDSZ jelöltje	201 szavazat
Gáspár Istvánné	KKDSZ jelöltje	108 szavazat
Juhász András	KKDSZ jelöltje	135 szavazat
Kovács György	nem szaksz. jelölt	100 szavazat
Lukács György	KKDSZ jelöltje	116 szavazat
Molnár Károly	KKDSZ jelöltje	82 szavazat
Morvai Zsuzsa	nem szaksz. jelölt	155 szavazat
Praimajer Mária	nem szaksz. jelölt	104 szavazat
Sóti Mucsi Anna	KKDSZ jelöltje	123 szavazat
Stroh Tamásné	KKDSZ jelöltje	97 szavazat
Szelesi Rózsa	KKDSZ jelöltje	209 szavazat
Weeber Tibor	nem szaksz. jelölt	204 szavazat

A Közalkalmazotti Tanács december 4-én megtartotta alakuló ülését, s elnöknek **Weeber Tibort**, elnökhelyettesnek **Juhász Andrást**, titkárnak **Farkas Csillát** választotta meg.

1998. december 7.

Kégli Ferenc
a választási bizottság elnöke

Könyvárusítás az OSZK előcsarnokában

A Balassi Kiadó ez év novemberétől megkezdte a könyvárusítást a Könyvtár előcsarnokában.

A szűkös hely miatt nehéz széles választékot tartani, de megrendeléseiket munkatársaink lehetőség szerint igyekeznek teljesíteni. A Könyvtár vezetésével közösen arra törekszünk, hogy mihamarabb a normál könyvesbolti színvonalhoz hasonló helyzet alakuljon ki, addig is megértésüket kérjük.

A Könyvtár és a Kiadó közötti együttműködés jegyében a dolgozók számára előnyöket kívánunk nyújtani. A kiadó a saját kiadású könyveiből 20% árengedményt biztosít. Közkívánatra folytatjuk a könyv-részletvásárlási kedvezményt is.

A (részletfizetéses) vásárláskor 25% előleg kifizetését kérjük. Egyszerre összértékben max. 10 000,- Ft keretet vehet igénybe egy vásárló. A részletek vissza-

fizetésének határideje 3 hónap, amely alatt havonta kérjük a (szintén 25-25%-nyi) törlesztést. Minden alkalommal a vásárló aláírásával ismeri el a hitel megkezdését, a könyvek kiadását, az előleg ill. a részletfizetések megtörténtét.

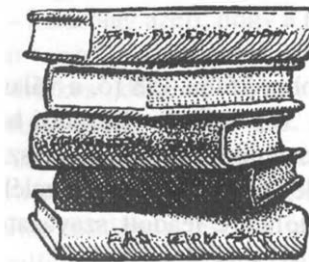
Kérjük, hogy az esedékes törlesztéseket önként fizessék, mert munkatárs számára, különösen kezdetben, nem könnyű a rendszer nyilvántartása.

A részletfizetéses könyvvásárlási rendszer akkor tud csak jól működni, ha az érintett felek együttműködnek és a szabályokat kölcsönösen betartják.

Kérjük, hogy észrevételeikkel segítség munkánkat.

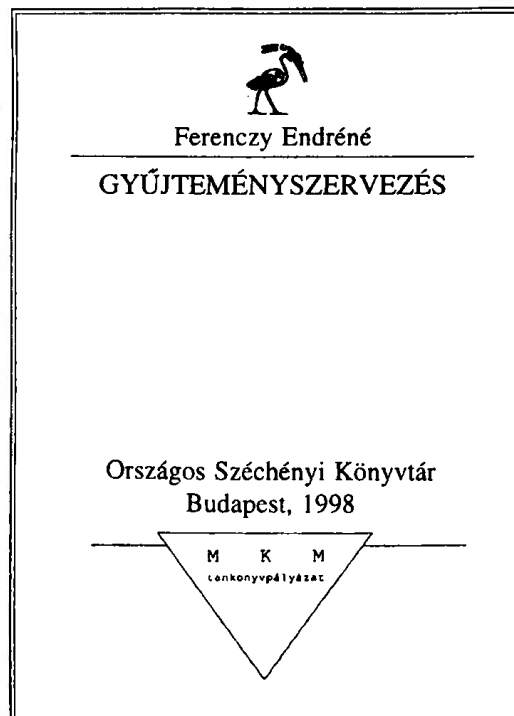
Budapest, 1998. december 1.

Dr. Orbán György
a Balassi Kiadó kereskedelmi igazgatója

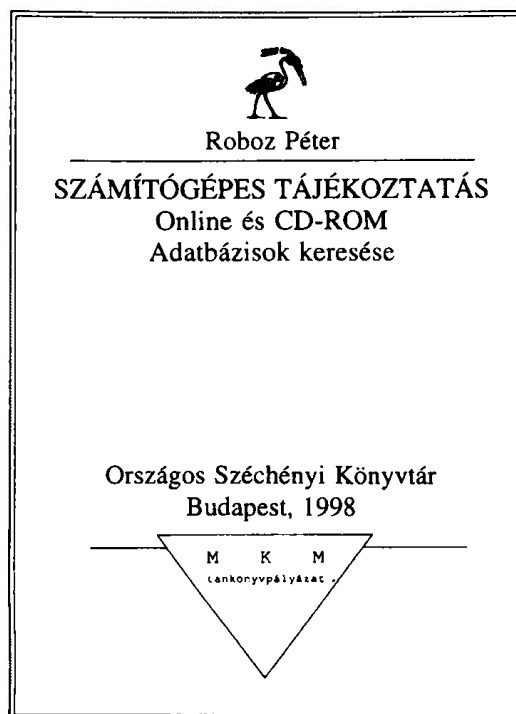
MEGJELENT

A könyv a gyűjteményszervezés kérdéskörét komplex megközelítésben tekinti át. Egyrészt az állományalakítás módszereit, forrásait a rendezés és feltárás munkafolyamatával összefüggésben vizsgálja, másrészt az egyes könyvtárak tevékenységét nem elszigetelten, hanem a hazai és nemzetközi együttműködési rendszerek, megosztott szolgáltatások összetevőjeként értelmezi. Szemléletében azt kívánja tükrözni, hogy az információs társadalom új követelményei, elektronikai adottságai, a korszerű munkamódszerek és menedzsmenttechnikák alkalmazása hogyan integrálhatók a gyűjteményszervezés hagyományos és továbbélő tartalmi és könyvészeti értékrendjével.

„A könyvtári tájékoztatás korszerű eszközei közül az első helyen kell említenünk a számítógépes – más-
képpen elektronikus – információkeresést és -szolgá-
tatást. Ezek a módszerek részben felváltják, részben
kiegészítik és részben módosítják a hagyományos
könyvtári tájékoztatást. Ide tartoznak a nemzetközi há-
lózatok, az Internet, az intranet és ezek rokon formái,
a CD-ROM adattárak hálózati és egyedi használata, a
multimédia-rendszerek, a teljes szövegű elektronikus
dokumentumszolgáltatási formák, végül, de nem utol-
sósorban a távoli és a helyi adatbázisok online kere-
sése. Az online keresés a legrégebbi, a 70-es évektől
folyamatosan fejlődő és ma is egyre növekvő volume-
nű elektronikus információkeresési és -szolgáltatási
forma. Mint minden korszerű technikában, a számító-
gépes tájékoztatásban is a főszereplő nem a gép, a
számítógép, hanem a képzett ember, jelen esetben a
képzett könyvtári szakinformatikus. Tankönyvünk cél-
ja röviden: megismertetni az olvasóval a számítógépes
információkeresés alapjait, technikáját, lehetőségeit,
korlátait. Be szeretnénk mutatni az adatbázisok és on-
line szolgáltatások sajátos világát, az indexelést, a ke-
resőrendszerek logikus koncepcióit.

Még egy dolgot kell kiemelni. Első ízben tesszük
közzé magyar nyelven néhány parancsnyelv összefog-
lalóját. A Függelékben sok hasznos, a gyakorlatban jól
használható adatot, ismeretet közlünk, ami kiadványun-
kat – tankönyv jellege mellett – kézikönyvvé is teszi.

Ezért azt ajánljuk az olvasóknak, hogy – köny-
vünk forgatásával együtt – minél többet dolgozza-
nak majd maguk is hálózaton kereshető vagy CD-
ROM adatbázisokkal; ez megoldható majdnem, vagy
teljesen ingyenes szolgáltatások, tanulójelszavak
igénybevételével.

OSZK HÍRADÓ

**Az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XLI. évfolyam – 1998. 11–12. szám**

Főszerkesztő: Batári Gyula

A szerkesztőbizottság tagjai: Berke Barnabásné, Ottovay László, Poprády Géza,
Rády Ferenc, Rózsa Mária, Seres Tibor, Somkuti Gabriella, Somogyi Pálné

A szerkesztőség címe: Budapest, Budavári Palota F. épület, Postacím: 1827 Budapest

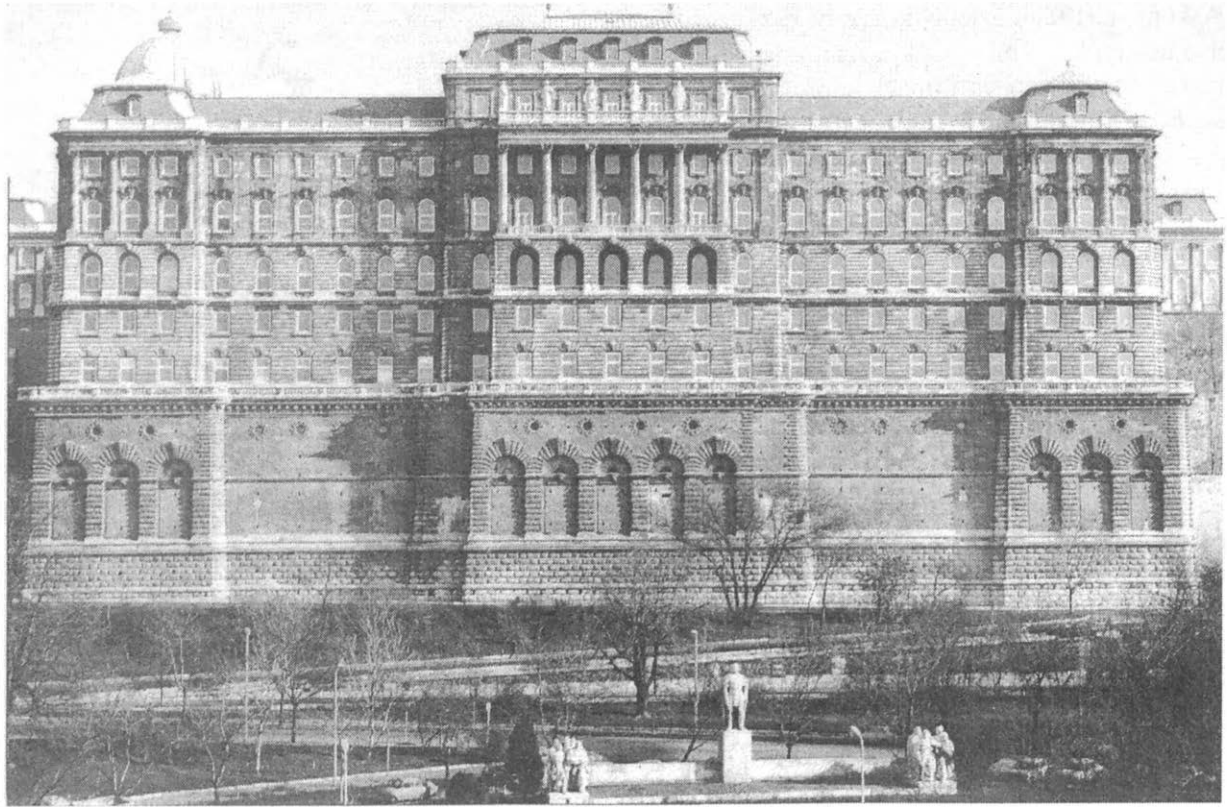
Készült az OSZK Nyomdaüzemében, 500 példányban, 5,5 (A/5) ív terjedelemben

Műszaki szerkesztő: Rosta Lajosné

Felelős vezető: Burány Tamás

Munkaszám: 99.062

ISSN 0324-2064

Glóbusz restaurálás

Olvasóterem